

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2020/2

Pályázati felhívás „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére

Tisztelt Kollégák!

Az MKE és az IKSZ ismét meghirdeti a 35 évnél fiatalabb kollégák számára „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére irányuló pályázatát. Pályázni az 'A' vagy a 'B' pontban foglaltaknak megfelelő tartalommal lehet.

A. Egy szakterületi gyakorlatból származó téma még nem publikált írásbeli kidolgozása.

B. Projektbemutató tartalmú, szabadon választott műfajú (diabemutató, film, hangjáték, riport stb.) **anyag elkészítése.**

Az előző években nem nyertes pályamunkák a pályázati feltételek megfelelése esetén ismét benyújthatók. Nem lehet díjazott az, aki a díjat az előző 4 év valamelyikében már elnyerte. Szakdolgozat pályamunkaként nem nyújtható be!

Pályázati feltételek:

- **Jelölés.** A díjra a pályamunkát összeállító fiatal munkahelyének, vagy az MKE / IKSZ valamely szervezetének jelölnie kell. Nem lehet díjazott, aki a díjra jelölésről nem tud, azt nem fogadja el.
- **Életkor.** A jelölt a pályázati határidő napján (2020. június 2.) nem lehet idősebb 35 évesnél.
- **Könyvtáros munkakörben foglalkoztatottság.** A jelöltnak a jelöléskor könyvtáros munkakörben aktív foglalkoztatottnak kell lennie és rendelkeznie kell legalább 3 év könyvtári munkakörben eltöltött munkaviszonnal.
- **Formai kritériumok betartása.** Terjedelem: 20-50 A/4-es oldal, 12-es betűnagyság, 1,5-ös sortáv, Times New Roman betűtípus. Lejátszható bemutató esetében maximum 15 perces időtartam.

A pályázati dokumentációnak kötelezően az alábbiakat kell tartalmaznia:

- **Jelölési űrlap** (letölthető az MKE-/IKSZ-honlapról).
- **Pályamunka.**
- **A pályázó szakmai életútjának ismertetése** (ennek részeként publikációs lista).
- **A megvalósulásnak teret adó intézmény bemutatása.**
- Nem kötelező, de bírált tartalom: **bármilyen egyéb**, a pályázó által fontosnak tartott **melléklet**.

A pályázati dokumentációt lehetőség szerint nyomtatott (1 pld.) és elektronikus formában is (1 pld.) kérjük benyújtani.

A pályázatok bírálata a díj alapító okiratában foglalt szempontok/pontozás szerint történik. *A feltételeknek nem megfelelő, vagy hiányos dokumentációjú pályázatokat a kuratórium érdemi értékelés nélkül elutasítja!*

Beérkezési határidő: 2020. június 2. kedd, 14.00 óra.

Az elismerés ünnepélyes átadására az MKE 52. Vándorgyűlés nyitó plenáris ülésén (Budapest, 2020. július 16.) **kerül sor.** A címmel elismerő oklevél, pénzjutalom (100.000 Ft), valamint egyéb szakmai támogatás jár. Az év fiatal könyvtárosa díj mellett, arra érdemes pályázó esetén a Kovács Máté Alapítvány anyagi támogatásával Az év fiatal könyvtárosa díj különdíja is kiadható.

A pályázat benyújtható személyesen (Országos Széchényi Könyvtár - MKE Titkárság 439-es szoba) vagy **postai úton** (Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1827 Budapest, Budavári Palota „F” épület), **elektronikus dokumentumok beküldése esetén:** mke@oszk.hu.

Barátné dr. Hajdu Ágnes sk.
elnök, MKE

Ramháb Mária sk.
elnök, IKSZ

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

29. évfolyam 2. szám

2020. február

Tartalom

Műhelykérdések

- Bajnok Tamara – Bognárné Lovász Katalin – Fehér Miklós – Horváth Adrienn – Mészárosné Merbler Éva – Topár József – Tóth Máté:** Szakmai innováció a könyvtárban. Segédlet a Könyvtári Minőségi Díjra történő pályázáshoz..... 3

Konferenciák

- Békésiné Bognár Noémi Erika – Juhász Réka:** Okos városokban okos könyvtárak: ötletcsomag a megvalósításhoz. A K2 továbbképzési sorozat 2019/2020-as évad első szakmai napjának összefoglalója 9

Ösztöndíj

- Villám Judit:** A „Könyvtár, ami összeköt” ösztöndíjprogram utóbbi három éve 20

Web

- Tószegi Zsuzsanna:** Kutatási lehetőségek az Arcanum online adatbázisaiban, a magyar nyelvű digitalizált kulturális örökség forrásaiban 34

Könyv

- Pogány György:** Az Erdélyi Unitárius Egyház XVIII. századi története (Uzoni Fosztó István – Kozma Mihály – Kozma János: Az Erdélyi Unitárius Egyház története III./I.) 48

From the contents

- Judit Villám:* *The last three years of „The Library connecting people” scholarship program (20)*
- Zsuzsanna Tószegi:* *Research opportunities in the Arcanum databases, in the resources of digitized Hungarian cultural heritage (34)*
- György Pogány:* *The history of Transylvanian Unitarian Church in the 18th century (48)*

Cikkeink szerzői

Bajnok Tamara, a százhalombattai Hamvas Béla Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Békésiné Bognár Noémi Erika*, az OSZK Könyvtári Intézetének munkatársa; *Bognárné Lovász Katalin*, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének adjunktusa; *Fehér Miklós*, az OSZK Könyvtári Intézetének igazgatója; *Horváth Adrienn*, az OSZK Könyvtári Intézetének minőségügyi szakreferense; *Juhász Réka*, az OSZK Könyvtári Intézetének munkatársa; *Mészárosné Merbler Éva*, a BME Mérnöktoivábbképző Intézetének igazgatóhelyettese; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár és Közösségi Ház ny. könyvtárigazgatója; *Topár József*, a BME GTK Menedzsment és Vállalkozásgazdaságtan Tanszékének címzetes egyetemi docense; *Tószegi Zsuzsanna*, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének címzetes egyetemi docense; *Tóth Máté*, az OSZK Könyvtári Intézetének osztályvezetője, a PTE Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézete Könyvtár és Információtudományi Tanszékének adjunktusa; *Villám Judit*, az OGYK Szakreferensi Osztályának osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonvnyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Bajnok Tamara – Bognárné Lovász Katalin – Fehér Miklós –
Horváth Adrienn – Mészárosné Merbler Éva – Topár József –
Tóth Máté

Szakmai innováció a könyvtárban

Segédlet a Könyvtári Minőségi Díjra történő pályázáshoz*

1. Bevezetés

Az innovációs kultúra megteremtése és innovatív eljárások, szolgáltatások, termékek létrehozása minden tudásintenzív szervezettel szemben alapvető követelmény. A könyvtár az innovációs kultúra megteremtésében és támogatásában kettős szerepet tölt be.

- Tudásbázisára alapozva egyrészt elősegíti és támogatja a környezetében működő szervezetek kutatás-fejlesztési tevékenységét. Ezáltal az innovációtámogatásnak a társadalom minden szintjén elérhető alapintézményeként működik.
- Másrészt maga is állandó innovációra szoruló szervezet, amely kizárólag a használók igényeire adott sikeres válaszokkal töltheti be társadalmi szerepeit.

A könyvtári minőségmenedzsment tevékenységnek az a célja, hogy a használói igényekre az intézmény minél jobb válaszokat adhasson. Az innováció megvalósításának az előfeltétele tehát, hogy az intézmény alkalmazza a minőségmenedzsment módszereket, eszközöket a folyamatainak a minél hatékonyabbá tétele és

---

* A Könyvtári Intézet weboldalának dokumentumtárában található 2. átdolgozott kiadás szerkesztett verziója. <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/szakmai-innovacio-konyvtarban-segedlet-konyvtari-minosegi-dijra-torteno-palyazashoz> (2020.02.10.)

végző soron a küldetésének a megvalósítása érdekében. A könyvtári minőségmenedzsment pályázatok ezt a filozófiát tükrözik azzal, hogy a Könyvtári Minőségi Díjra való pályázás előfeltétele a Minősített Könyvtár cím elnyerése.

2. Az innováció fogalma

A Könyvtári Minőségi Díj pályázatok benyújtása során a következő innovációdefiníciót kell alkalmazni.

Az innováció egy ötlet átalakulása az intézményben és az intézmény társadalmi környezetében bevezetett új vagy korszerűsített terméké, vagy egy a folyamatokat támogató új, illetve továbbfejlesztett műveletté (technológia), vagy valamely szolgáltatás újfajta megközelítésévé. Ilyen értelemben az innováció megtestesülhet egy kutatási és fejlesztési tevékenység eredményeként létrejövő új termékben, új technológiában vagy új szolgáltatásban.

Az innováció sajátosságai a fogyasztóorientáltság, az újdonság, valamint a megvalósítás során jelentkező nagyfokú bizonytalanság. Az innovációk csak akkor képesek betölteni szerepüket, akkor fenntarthatók, ha a fogyasztók igényeire adott válaszként dönt az intézmény a megvalósításukról. A használói igényekre adott válasz lehet már máshol létező megoldás helyi adaptációja is. Ebben az esetben a saját környezetünk igényeire való alkalmazás, az új környezetben történő bevezetés, és az egyedi jelleg megteremtése valamely hozzáadott értékkel jelenti az innovációt.

Minden innováció bevezetésének sajátossága a nagyfokú bizonytalanság, amely a fejlesztés újdonságjellegeből fakad. A bizonytalanságból fakadó kockázatok csökkentése (célok kijelölésével, képzéssel, teszteléssel, kockázatelemzési és egyéb eljárásokkal) az innovációt megvalósító intézmény feladata.

A Könyvtári Minőségi Díj elnyerése érdekében a könyvtárnak két darab olyan innovatív terméket, technológiát (műveletet) vagy szolgáltatást kell bemutatnia, amely közvetve vagy közvetlenül valamely külső vagy belső felhasználói igényre ad választ.

A továbbiakban azokat a szakmai szempontokat mutatjuk be, amelyek alapján a pályázó könyvtárak elkészíthetik pályázatukat, és amelyek szerint azok értékelése is történik.

3. A szakmai innovációk értékelési szempontjai

A könyvtár által bemutatott szakmai innováció a következő szempontok külön-külön történő figyelembevételével 0-tól 10-ig kerül pontozásra. Így egy innováció esetében a maximálisan elérhető pontszám: 80 pont.

A pályázás során ezen szempontok szerint kell bemutatni az innovatív terméket, műveletet vagy szolgáltatást.

Az innováció:

1. tartalma;
2. céljai, várt és elért eredmények;
3. bevezetésével kapcsolatos használói, partneri vélemények és az ezekből levont következtetések beépítése;
4. kapcsolódása a könyvtár stratégiájához;
5. kapcsolódása a szervezet működéséhez;
6. hatása a könyvtár egészére;
7. bevezetése és alkalmazása során a PDCA elv érvényesülése;
8. fenntarthatósága.

4. Az egyes értékelési szempontok részletes bemutatása

4.1. Az innováció tartalma

A szervezet a könyvtári működés bármely területén, bármelyik szervezeti egységben vagy a szervezet egészében is megvalósíthat innovációt.

Az innováció tartalmával kapcsolatos elvárások:

1. A fejlesztés jelentős újdonsággal bírjon, azaz bizonyítható legyen a szervezet elsősége a megvalósításban. (Amennyiben az innováció egy már ismert, másutt már bevezetett hasonló szolgáltatásra épül, akkor az újdonságtartalmat a helyi igényekre történő adaptáció leírásával kell bizonyítani.)
2. A fejlesztés közvetve vagy közvetlenül szolgálja valamely felismert vagy lapangó, külső vagy belső felhasználói igény kielégítését.

4.2. Az innováció céljai, várt és elért eredmények

Minden szervezetnek meg kell határoznia, hogy milyen célokkal kezd az innovációs folyamatba. A célok meghatározásakor rögzíteni kell, hogy melyek a rövid távú kimenetek (1-2 év), a hosszú távú kimenetek (3-5 év), valamint a hatások. A kimenetek egy része számszerűsíthető, ebben az esetben gyakran meghatározhatók konkrét célértékek. Míg a kimenetek rövid távon jelentkeznek, a hatás csak hosszabb időtávon értelmezhető és értékelhető.

Az innováció bemutatásakor az előzetesen elvárt célokhoz (célértékekhez) kell hasonlítani a megvalósítás rövid távú kimeneteit. A hatások egy újonnan megvalósított innováció kapcsán még nem kimutathatók, de a rövid távú kimenetek

alapján általában lehet arra is következtetni, hogy az innováció milyen hatást fog kiváltani.

Az értékeléskor figyelembevételre kerül, hogy a könyvtár megvalósítható célokat tűzött-e ki, mérlegelte-e az innovációs folyamat rövid és hosszú távú kimeneteit, valamint a várható hatásait.

4.3. Az innováció bevezetésével kapcsolatos használói, partneri vélemények és az ezekből levont következtetések beépítése

Az innováció minden esetben csak a használók, a társadalmi környezet vagy annak egy szegmense szempontjából értékelhető. Meg kell határozni, hogy az adott fejlesztési projektet milyen használói vagy partneri kör számára valósítjuk meg. Az innováció eredménye a külső partnerek mellett a belső partnerek kiszolgálására is irányulhat. Az innováció hasznélvezői tehát a könyvtár olvasói, használói mellett lehetnek a munkatársak, a beszállítók, a szerződéses partnerek is.

A szolgáltatással kapcsolatos használói, partneri véleményeket a könyvtár a visszajelzések tudatos összegyűjtésével és elemzésével ismerheti meg. A visszajelzések alapján meg kell találni a beavatkozási pontokat a termék, művelet vagy szolgáltatás folyamatos fejlesztése érdekében. Amennyiben a használó nem találkozik közvetlenül az innováció eredményével (pl. egy művelet fejlesztése esetén), akkor az innováció által javított kimeneteket kell mérni és bemutatni.

4.4. Az innováció kapcsolódása a könyvtár stratégiájához

A könyvtár a minőségmenedzsment szellemében stratégiai célkitűzések mentén végzi a tevékenységét. Ezek a célkitűzések az innovációs folyamat során is meghatározóak kell hogy legyenek. A könyvtári stratégiához való kapcsolódás általában magától értetődő, hiszen a stratégia – ahogyan az innovációs folyamat is – ugyanazon használói igények figyelembevételével kerül meghatározásra.

A Könyvtári Minőségi Díjra pályázó intézmények rendelkeznek Minősített Könyvtár címmel, azaz elvárás, hogy hatékonyan alkalmazzák a minőségmenedzsment módszereket, eszközöket. A pályázatban be kell mutatni, hogy az innováció mely pontokon kapcsolódik az intézmény stratégiájához és a minőségmenedzsment programjához.

4.5. Az innováció kapcsolódása a szervezet működéséhez

Ebben a szekcióban az innovációt mint a szervezetbe illeszkedő folyamatot kell bemutatni, ehhez javasolt a KMÉR (Könyvtárak Minőségi Működésének Értékelési Rendszere*) 5. kritériumának értékelési szempontjait figyelembe venni. Bizonyos esetekben a vezetéshez, a stratégiaalkotáshoz és -megvalósításhoz

---

* https://ki.oszk.hu/sites/default/files/dokumentumtar/kmer_atdolg.pdf (2020.02.10.)

az ügyfelek és a munkatársak eredményeihez, valamint a kulcsfontosságú eredményekhez tartozó hatások, kapcsolódások bemutatása is indokolt. A könyvtár akkor tudja ezeket bemutatni, ha a működés során a Minősített Könyvtár cím elnyerését követően is használja a KMÉR-t.

Ebben a részben ismertessék azokat a nem várt hatásokat is, amelyekkel csak az innováció bevezetése során szembesültek.

4.6. Az innováció hatása a könyvtár egészére

Az innováció fakadhat egy intézményben meglévő szervezeti kultúrából, mint ahogyan egy-egy sikeres projekt is hatással lehet a könyvtár kultúrájára. Az innovációs folyamat megvalósításának hatása jelentkezhet a szervezet imázsában, a szervezeti kultúra változásaiban, a használók elégedettségében, és számos más területen is.

Az innováció célja nem csak az adott használói szegmens igényeinek hatékonyabb kielégítése lehet, hanem a szervezet egésze fejlődésének elősegítése is. Fontos, hogy a folyamat megkezdésekor a könyvtár jelöljön ki ezekkel kapcsolatos célokat, és azok megvalósulását az innovatív termék, művelet, szolgáltatás bevezetése és működése során kísérfje figyelemmel.

Ebben a részben ismertessék azokat a nem várt hatásokat is, amelyekkel csak az innováció bevezetése során szembesültek.

4.7. Az innováció bevezetése és alkalmazása során a PDCA elv érvényesülése

Az innovatív termék, művelet vagy szolgáltatás bevezetése és alkalmazása menedzsmentfeladat, amelynek során végre kell hajtani a szakszerű tervezés, megvalósítás, ellenőrzés és mérés lépéseit, majd a következtetések levonása után a beavatkozás lépéseit is. Ebben a szekcióban az innovációt, mint projektet kell bemutatni, amely az állandó monitoring tevékenység eredményeként folyamatosan fejlődik.

Az értékelés során a következő kérdésekre keressük a választ:

- Érvényesült-e a PDCA elv az innovációs folyamat során?
- Rögzítették-e azt a helyzetet, amin innovációval változtatni akartak?
(Pl.: SWOT-analízis, elégedettségmérés, Ishikawa diagram, önértékelés stb.)
- Felmerültek-e alternatívák a helyzet kezelésére? Amennyiben igen, milyen szempontok mentén döntöttek a később megvalósított innováció bevezetése mellett? (Pl. FMEA)
- Milyen elvárt eredményeket, indikátorokat céloztak meg? Az innovációval létrejött új termék, szolgáltatás, technológia folyamatait leírták és értékelték-e?
- Az elvárt eredmények bekövetkeztek-e, és ezt mi igazolja?

4.8. Az innováció fenntarthatósága

Egy szervezet egyszeri alkalommal kiemelkedőt nyújthat, ha jelentős erőforrásokat von össze egy adott projekt megvalósítása érdekében. A projekteknek azonban biztosítani kell a hosszú távú működését, működtethetőségét is. Amennyiben ez olyan mértékű környezeti vagy gazdasági többleterőforrás-felhasználást igényel, amely hosszú távon nem áll rendelkezésre, akkor az innovatív projekt nem tekinthető fenntarthatónak.

A fenntarthatóság lényege a nyertes-nyertes (win-win) lehetőségek kiaknázása, az olyan eszközök és megoldások megtalálása és alkalmazása, amelyekkel a szervezet, a társadalom és a környezet egyaránt jól jár. Fenntarthatónak tekintjük azokat a megközelítéseket, amelyek során úgy elégtjük ki a jelen szükségleteit, hogy azzal nem csökkentjük a jövő generációk képességét, hogy kielégíthessék a saját szükségleteiket.

Könyvtári területen jellemzően nem tekintjük fenntarthatónak azokat a projekteket, amelyek egyszeri jelentős fenntartói hozzájárulás vagy pályázati forrás eredményeként valósultak meg és e források elmaradását követően az innováció eredményeként létrejött szolgáltatások nem tarthatók fenn.

Megjelent a 2020. évi Könyvtári Minőségi Díj pályázat

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma 2020-ban pályázatot hirdetett azon Minősített Könyvtár címmel rendelkező nyilvános könyvtárak számára, amelyek munkatársi elköteleződésen és folyamatos fejlesztésen alapuló kiemelkedő innovációit a könyvtárhasználók elégedettsége, a partnerek véleménye is alátámaszt. A Könyvtári Minőségi Díj pályázati adatlapjának beküldési határideje április 22., míg a szakmai beszámolót és az önértékeléseket június 3-áig kell feltölteni a Magyarországi Könyvtárak Adatbázisába. A pályázat megírásához segítséget nyújt a Könyvtári Intézet Minőségmenedzsment aloldalán elérhető Szakmai innováció a könyvtárban című segédlet, amelynek szempontrendszerét követve kell a szakmai beszámolót felépíteni, kitérve az utolsó önértékelés legfontosabb megállapításaira. A pályázati felhívás megtalálható a kormany.hu-n és a Könyvtári Intézet Minőségmenedzsment aloldalán. A díjat nyert könyvtárak 2.000.000 forint jutalomban részesülnek. A nyereményhez tartozó díszoklevelet a miniszter ünnepélyes keretek között a magyar kultúra napján adja át.

Békésiné Bognár Noémi Erika – Juhász Réka

Okos városokban okos könyvtárak: ötletcsomag a megvalósításhoz

A K2 továbbképzési sorozat 2019/2020-as évad
első szakmai napjának összefoglalója

A K2 sorozat 2010-ben alakult az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézetének szakmai irányításával, azzal a céllal, hogy a közgyűjteményi kör számára újdonságértékkel bíró innovatív technológiák létrehozásában és terjesztésében szerepet vállaljon, valamint jelentős szereplők számára együttműködési lehetőségeket teremtsen.

A 2019/2020-as évadban a tízéves jubileum alkalmából megújult koncepcióval folytatjuk a K2 szakmai sorozatot, *Határtalan könyvtár* címmel. A négy alkalomra tervezett szakmai továbbképzési sorozatunk olyan határterületeket jár körbe, mint a könyvtárak szerepe az okos városokban, az álhírek elleni küzdelem, a célcsoportokra szabott könyvtári marketing vagy a könyvtárak hatása és annak mérési lehetőségei a társadalomban.

A sorozat megújult koncepciója szerint minden alkalommal két előadásra kerül sor, amelyen az adott témára egy, a határterületen járatos szakértő mellett egy könyvtári szakértő is reflektál. Az előadásokat workshop követi, annak érdekében, hogy az elhangzottakat a résztvevők közösen gondolhassák tovább, megtervezhessék a gyakorlatba való beépítést, kifejezhessék az újításokhoz és a fejlesztésekhez kapcsolódó meglátásaikat, javaslataikat.

A rendezvényekről és az aktuális témákról számos információt, érdekességet adunk közre a K2 továbbképzési sorozat elnevezésű Facebook-csoportunkban. A Könyvtártudományi Szakkönyvtárral együttműködve, a szakmai programok előtt már böngészhetők az általuk készített, az esemény témájával kapcsolatos bibliográfiák.

Egyre több szó esik a nemzetközi szakirodalomban a könyvtárak okos városokban betöltött szerepéről, a sorozat első alkalma, amelyet 2019. november 5-én tartottunk, ennek a hazai lehetőségeit kívánta feltérképezni, koncentrálni az együttműködésekre és a fejlesztési irányokra.

Az okos városokkal kapcsolatos gondolkodásból sokszor hiányzik a könyvtár, azonban a könyvtárak folyamatos változása, új funkciói lehetőséget biztosítanak a helyi okos város projektekben való részvételre. A K2 továbbképzési napon arra kerestük a választ, hogy a könyvtárak hogyan támogathatják az okos városok kialakulását, hogyan és kivel lenne érdemes együttműködni, hogy megmutathassuk az intézményekben rejlő potenciált. Ez a program abból a célból jött létre, hogy párbeszédet kezdeményezzünk, gondolkodást indítsunk el az okos városokkal foglalkozó szakemberek és a könyvtárosok között. Az előadásokat követő workshopon pedig az induláshoz szükséges ötleteket kívántuk csoportmunkában összegyűjteni.

Okos városok – aktuális helyzetkép

A szakmai sorozat nyitórendezvényének első előadását a Lechner Tudásközpont Települési Szolgáltatások Osztályának vezetőjétől, Rab Judittól hallhattuk *Okos városok – aktuális helyzetkép* címmel. Bevezető gondolatként azt javasolta hallgatóságának, hogy az okos városokról hallottakat analógiaként vonatkoztassák a könyvtárakra.

Az okos városokról körülbelül tíz éve beszélhetünk. A kezdeményezések a technológiai újítások hatására indultak el, mára azonban ezt jelentősen meghaladva a lakossági kezdeményezések városszervezésben való megjelenésére került a hangsúly. Az előadó az okos városok legfontosabb szereplőiként azonosította az okos technológiák kitalálóját, a helyi önkormányzatot, a lakosságot, a helyi vállalkozókat, az egyetemeket, és országonként eltérő mértékben az államigazgatást.

Az okos város hivatalos definícióját Magyarország a 314/2012 (XI.8.) Korm. rendelet tartalmazza, amely szerint az okos város „települések vagy települések csoportjának olyan településfejlesztési módszertana, amely a természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a települési szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, a lakosság fokozott bevonásával fejleszti”.

Rab Judit többször hangsúlyozta, hogy egy-egy jó projekt még nem jelent okos várost: projekt helyett *ökoszisztémában* kell gondolkodni.

A megvalósuló okos város programokat hat alrendszerbe szokták csoportosítani a Boyd Cohen-féle felosztás szerint (Smart Cities Wheel): okos mobilitás, okos környezet, okos kormányzás, okos gazdaság, okos életkörülmények és okos emberek.

Rab Judit

Az előadás számos példával illusztrálta az egyes területek jellemzőit, és egy-egy jó gyakorlat bemutatásával szemléltette a megvalósítás lehetőségeit.

Az okos mobilitás területéhez kapcsolódnak az önvezető autók, az okos (előre lefoglalható) parkolás, a környezetbarát közlekedési módok (pl. MOL Bubi), az okos autópálya, és a közlekedést segítő alkalmazások.

Jó példaként került megemlítésre a szülői közlekedés fejlesztése. Érdekessége, hogy a projekt az indulásakor csak a közlekedési lámpák menedzselésére irányult, majd valódi forgalommenedzsmentté bővült. Ez magába foglalja többek között az integrált e-jegy rendszert (pl. parkolás, taxi), vészhelyzet menedzsmentet (pl. szmog), és a tömegközlekedés valós idejű szervezését is. Ez utóbbi azt is jelentheti, hogy dugó esetén más útvonalra terelik a buszt, a várakozók pedig üzenetet kapnak, hogy hol várakozzanak.

Az okos környezethez tartozik az innovatív infrastruktúra, a környezet jobbítása, egészségesebbé tétele, a klímaváltozás elleni projektek.

Követendő példaként szolgálhat az a széles körű infrastruktúrafejlesztés és közterületrendezés, amelyet Koppenhágában a hirtelen lezúduló esővíz problémájának kezelésére valósítottak meg. A csatornahálózat átépítésével a nagy menny-

nyiségű esővíz az erre kiépített parkokat (vízgyűjtőket) ellenőrzött módon árasztja el. Ilyenkor megváltozik a város arculata és látványosan hívja fel a figyelmet a klímaváltozásra.

Az okos kormányzás elemeihez sorolható a közszolgáltatások szervezése, a nyitott adatportálok, szenzorok, térképek. Rab Judit kiemelte, hogy fontos egy olyan újfajta működési modell létrehozása, amelyben a városi polgárok felelősen és aktívan részt vesznek a várost érintő kérdések megoldásában. Az okos kormányzás megvalósításában az önkormányzatoknak jelentős szerepük van.

Jó példa a minél több megújuló energia felhasználásával kiépített okos energetikai hálózat, egy komplex energiamenedzsment kialakítása. Fontos a fogyasztási igények mérése, előrejelzése. Az előadó véleménye szerint Magyarországon megvalósítható lenne a városok viszonylag független energetikai rendszere.

Az okos gazdaság eszközei lehetnek a robotok, a digitalizáció, a mesterséges intelligencia, a fizetéssel kapcsolatos újítások, valamint az adatok elérhetővé tétele a helyi vállalkozások számára.

Az okos gazdaság megvalósítására jó gyakorlatot mutat Helsinki városa, ahol a városvezetés nyilvánossá tette a város adatvagyonát, amelyre alapozva a helyi vállalkozók, startupok fejlesztésekkel tudtak reagálni a helyi igények alapján. Így született megoldás például az idős emberek közlekedésének biztonságossá tételére. Ennek kapcsán úgynevezett városi laborok alakultak ki, amelybe az egész Helsinkit régió bekapcsolódott.

Az okos életvitelhez, életkörülményekhez olyan területek tartoznak, mint a kultúra, az egészségügy, a szabadidő, a lakhatási körülmények, a személyes biztonság és a tudatos környezethasználat.

Jó példaként az IBM Watson Health került említésre, amely egy központi adatbázisra alapozva, több szereplő együttműködésével, távdiagnosztikai eszközök bevonásával az életmódvezetésre vonatkozó személyre szabott szolgáltatásokat nyújt.

Az okos emberek elnevezés alatt a helyi kezdeményezéseket, összefogásokat, a részvételi tervezést értjük.

A helyi közösség kezdeményezésére indult el még a 70-es években az úgynevezett High line, amely New Yorkban az utcaszint fölött húzódó zöld folyosó elnevezése, és egy elavult infrastruktúra felhasználásával, az egykor működő magasvasút pályáján került kialakításra.

„Okosnak lenni” egy folyamat, aminek nélkülözhetetlen része a folyamatos fejlődés. A folyamatos fejlődés gyakorlatban történő megvalósítására egy átfogó, de rugalmasan alakítható stratégia létrehozása szükséges. Gentben a közösség igényei mentén, de egy dedikált testület által kézben tartva, folyamatosan frissülő stratégiát alkottak és valósítanak meg (a különböző ágazati stratégiák összevonásával). Amszterdamban is számos okos város projekt elindult, de végül ezekből nagyon sok elhalt. Ebből tanulva olyan működési keretet teremtettek, amelyben

csak a fenntartható, üzleti modellel rendelkező projekteket támogatták. Elavuló projektekre magyarországi példa a budapesti e-jegyrendszer. A technológia gyors avulása miatt tehát a hagyományos modellek nem működnek.

Felemás eredményt hozott Eindhoven bulinegyedében a szenzorok és zajmérő berendezések telepítése, amelynek következtében sérültek a személyiségi jogok. A projekt fókuszának áthelyezésével azt kezdték el vizsgálni, hogyan lehet a már felépült rendszerből hasznos adatokat kinyerni, mégpedig úgy, hogy a magánélet sértetlen maradjon.

Fontos eleme a fejlődésnek a kísérletezés és az egymástól való tanulás is. Ez valósult meg Franciaországban, ahol kisebb települések együttműködve egy hálózatot hoztak létre, amelyen keresztül ki tudják próbálni az ötleteiket.

De hogyan tudnak kapcsolódni a könyvtárak az okos város koncepcióhoz? Okos város nem létezhet az ott eligazodni tudó lakosság nélkül, ezért a lakosság tudáshoz, megfelelő szociális képességekhez juttatása kulcsfontosságú. A könyvtárak többek között ezek megszerzésében tudják támogatni az okos kezdeményezéseket. Hatékonyak lehetnek a városokban szabadon elérhető könyvtári pontok, a könyvtári katalógusokból kinyerhető adatok felhasználása, valamint a könyvtár épülete is e célt szolgálhatja. Utóbbira példaként szolgál a Dán Műszaki Egyetem könyvtára, amely egyfajta kísérleti laboratóriumként működik. Egyebek között azt vizsgálják, hogyan lehet személyre szabni a teret, mi az egyén számára az ideális tanulási környezet, valamint hogy a tudásmegosztásra milyen tértípusok a legalkalmasabbak. A kísérleti adatokat nyilvánosságra hozzák.

Az előadó zárásként a Dél-Amerikában található Medellín város példáját ismertette, ahol a városvezetés a bűnözés csökkentését könyvtárparkok létrehozásával igyekezett visszaszorítani. Olyan minőségi terek létrehozása volt a céljuk, ahol az emberek kapcsolatba léphetnek egymással. A projekt során tíz könyvtárat építettek a város külterületén, a nyomornegyedekben a helyiek bevonásával, igényeik, ötleteik alapján. A napi kétezer látogatót számláló térhálózat kialakításával azt az üzenetet adták át, hogy az ott élők jövője a tudáshoz való hozzáférésben rejlik.

Okos könyvtárakkal az okos közösségéért

Kovácsné Koreny Ágnes, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyetese az első előadásra reflektálva, könyvtári szempontból vizsgálta az okos város témakört.

Az előadásában azokat az elmúlt években, a könyvtárakban bekövetkezett változásokat mutatta be, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a könyvtárak nagymértékben tudják támogatni az okos városok megteremtését. Az előadó ezúttal a közkönyvtárakra fókuszált, azonban más könyvtártípusoknak is helye van az okos város projekteken.

Kovácsné Koreny Ágnes

Az „okos város” eredetileg a digitális technológiák fejlődéséhez és az azok segítségével kifejleszhető, hatékony közszolgáltatásokon alapuló települések kialakításához kapcsolódott. Mára olyan intézkedések, fejlesztések gyűjtőfogalmává vált a kifejezés, amelyek a városok, a városi életkörülmények és a városokban élők közérzetének, életminőségének javítását célozzák meg. Az okos város programok egyik stratégiai kulcsterülete lett az okos életvitel témaköre, és sarkalatos céllá vált a városok élhetőségének megőrzése és fejlesztése, az életkörülmények és az életminőség javítása – mind-mind olyan terület, amelyhez működésükkel, szolgáltatásaikkal és programjaikkal a közösségvezérelt alapon működő települési könyvtárak hozzá tudnak járulni. A könyvtárak az elmúlt húsz évben kiléptek a gyűjteményspecifikus fókuszról, és inkább a közönség, a nyitottság, az együttműködés került előtérbe, a funkciók bővítésével. A szolgáltatások színesítése, a változásokhoz való alkalmazkodás ad lehetőséget az okos városokhoz való kapcsolódáshoz. Az okos könyvtárnak még nincs kiforrott definíciója, Joachim Schöpfer szerint négy dimenzióját lehet elkülöníteni: az okos szolgáltatások (felhasználó-központú, innovációalapú), az okos emberek (közösség, tudás-előállítás), az okos irányítás (részvétel) és az okos helyek (zöldkönyvtár, okos életvitel). Egy hely, amely okoseszközökkel, okos megoldásokkal információs hubként működik, hozzáférést ad az információhoz és az információs műveltség fejlesztését támogatja. Az okos szolgáltatásokhoz sorolhatjuk azokat, amelyeknek alapjai a modern IKT-technológiák, okoseszközök és felhasználó-központúan működnek, jól használhatók. Az okos emberek dimenzióba a használók támogatása

áll, hiszen az okos város csak okos egyénekből tud felépülni, az okoseszközök használatához a digitális kompetenciát folyamatosan kell fejleszteni. Az okos szolgáltatásokhoz okos helyek kellenek, a harmadik dimenzióba azok a fejlesztések tartoznak, amelyek a könyvtár fizikai terét teszik a használat számára minél rugalmasabbá, fenntarthatóbbá, zöldebbé. A könyvtárépületekben egyre több okos eszközt használnak, amelyek megkönnyítik a használatot. Dániában az okoseszközök segítettek az alternatív nyitvatartási idők kialakítását, amikor a könyvtáros segítsége nélkül is azonosítható az olvasó, és így is tudja használni a könyvtári szolgáltatásokat. A negyedik dimenzióba, az okos irányításba vehető a helyi közösség szolgálata, a partneri együttműködés kialakítása a helyi kormányzati szervekkel.

Több nemzetközi szakmai szervezet foglalkozik már az okos könyvtárakkal. Az IFLA szerint az okos városok teljes hatása csak akkor jelentkezik, ha a társadalom tagjai mind hozzáférhetnek, kihasználhatják az ezzel járó lehetőségeket, amelyhez támogatást a könyvtár tud adni. Az Amerikai Könyvtár Szövetség (ALA) is foglalkozik a témával, működtet több fontos oldalt (pl. Library of Future). Az ALA a könyvtárak szerepét mint adat- és információgyűjtő, -megőrző és -szolgáltató intézményekként látja (nyílt adatok, e-szolgáltatások). Az ausztrál könyvtáros szakemberek is készítettek egy összefoglalót arról, hogy hogyan szolgálják a könyvtárak az okos városokat. Tíz pontban mutatták be, hogy mivel tudnak hozzájárulni ehhez az intézmények:

- az ikonikus könyvtárépületekkel;
- a használt technológiákkal;
- a gazdasági jólét elősegítésével;
- a kreatív iparágak támogatásával;
- a művelt, olvasott nemzet megteremtésével;
- az informális tanulásal;
- a formális tanulás segítésével;
- a digitális hozzáférés biztosításával;
- az esélyegyenlőség biztosításával;
- a bevándorlók támogatásával.

Könyvtáros workshop az okos városokért, az okos könyvtárakért

Az előadásokat követő workshopkal az volt a célunk, hogy csoportmunkában a résztvevők feltérképezzék, hogy a Boyd Cohen-féle hat területen a könyvtárak hogyan tudnának hozzájárulni az okos városok kialakításához, valamint hogy hogyan tudnák megmutatni azt a potenciált, amivel rendelkeznek az okos városok megteremtése tekintetében. A hat témához igazodva hat csoportban vizsgálták meg a könyvtárak hozzájárulási lehetőségeit az okos város projektekhez. A témák nagyban összefüggnek, így lehetnek közös pontok, amelyekkel tudnak kapcsolódni. Az alábbiakban a workshop eredményeit foglaljuk össze.

Okos mobilitás

A mobilitással foglalkozó csoport az ötleteit három szempont szerint gyűjtötte össze. Az első szempont a tervezés volt. A mobilitás kapcsán az egyik legfontosabb kérdéskör a könyvtár megközelíthetősége, valamint a parkolás. A különböző közlekedési eszközök (autó, kerékpár, roller) tárolásának „okosítása” megtörténhet például elektromos töltőállomás kialakításával. Az egységes városi azonosítókártya egyben a parkolójegy és az olvasójegy funkcióját is betöltheti. A már több helyen is előforduló okos padokat ki lehetne egészíteni könyvvisszavételi ponttal. Ötleteik második csoportjába azokat a partnereket sorolták, akikkel együttműködnének. Az okos közlekedés szempontjából legfontosabb partner az önkormányzat, a közlekedési szolgáltató cégek, informatikai cégek az applikációk elkészítése miatt, az eredmények kommunikálásához pedig a média. Helyi vállalkozóval, például kerékpárjavítóval is lehet együttműködést kialakítani. A harmadik csoportba kerültek a szolgáltatásokkal kapcsolatos ötletek. Hasznos megoldás lenne, ha egy logisztikai rendszer segítségével egy könyvtári rendezvény után oda lehetne rendelni egy buszt a résztvevők számára. Felmerült még a könyvek házhozszállítása, a kerékpár- és rollerkölcsönzés a már korábban említett egységes kártya alkalmazásával.

Okos környezet

Az okos könyvtári környezet a könyvtár központi elhelyezkedésével (bár ezzel kapcsolatban volt némi vita) és a fenntartható könyvtárépülettel kezdődik, ame-

Csoportmunka – közös gondolkodás a workshopon

lyen napelem, valamint elektromos töltőállomás is helyet kaphat, és zöldtetővel van ellátva. Az összegyűjtött esővizet a tető növényzetének öntözésére lehetne felhasználni. A belsőépítészeti kialakításban célszerűek lennének a többfunkciós, átalakítható terek, a természetes, vagy újrahasznosított (pl. karton, rattan) alapanyagból készült bútorok. Az ablakok fényáteresztő képessége önműködően, a kinti fényviszonyokra reagálva alakulhatna, bizonyos terekben pedig lehetőség lenne a fény és a hő egyéni igények szerinti változtatására. Izgalmas ötlet volt az olvasók mozgásra serkentése egy szobakerékpár segítségével, amelynek tekerése közben feltölthető a saját okoseszköz, és amely kiírja a használónak, hogy mennyi energiát takarított meg ezzel a módszerrel. Az ötletelésbe és a megvalósításba természetesen be kell vonni a helyi közösséget, a vállalkozókat, civil szervezeteket, mint az okos közösség tagjait. A könyvtár saját környezetén túl szolgáltatásaival is hozzájárulhat az okos környezet kialakításához. Többek tetszését elnyerte az információszolgáltatással kiegészített növénymagkölcsonzés (katalógusfiókba gyűjtve hozhatják és vihetik a magokat az érdeklődők), amely az őshonos növények fennmaradásához is hozzájárulhat.

Okos kormányzás

Az elektronikus ügyintézés elterjedésével, a közigazgatási ügyeket is egyre többen intézik online. Az új rendszerek használatában nagy segítséget tud nyújtani a könyvtár. Támogatni tudja helyszínnel, eszközökkel, infrastruktúrával, szakértelemmel, oktatással, tanácsadással, linkgyűjtemények és videók készítésével az internetes ügyintézés elterjedését, népszerűsítését. A könyvtáron belül, ha már létezik, akkor az erre a célra dedikált információs pontok jó helyszínei lennének, ha még nem, akkor ezek létrehozása jó kezdést jelenthet. A könyvtár, ha technikailag lehetséges, maga is profitálhatna az okos kormányzás megvalósítása érdekében tett erőfeszítésekből, így például az elektronikus személyi igazolvány olvasójegyként is használható lehetne, vagy hozzáférést biztosíthatna a könyvtár egyes szolgáltatásaihoz. A szolgáltatások ilyen irányú bővítésével új célcsoportok is megszólíthatók. Az első és legfontosabb lépés az önkormányzatokkal való partnerség kialakítása.

Okos gazdaság

Az okos gazdaság kialakításához, fejlesztéséhez a könyvtárak több területen hozzá tudnak járulni. Nagyon fontos, hogy meghatározzák a célcsoportot és az együttműködő partnereket. A könyvtárosnak nem kell gazdasági szakembernek lennie ahhoz, hogy megfelelően segíthesse ezt a területet: meg kell találnia és meg kell nyernie azokat a hozzáértő partnereket, akikkel jól tud együtt dolgozni a céljainak elérése érdekében. Segítheti a munkaerőpiac szereplőit digitáliskompetencia-fejlesztéssel, a munkakeresőket tanácsadással, ügyintézési támogatással, oktatással, kapcsolatrendszerük bővítésével. A fiatalabbakat, akik még pályavá-

lasztás előtt állnak, karriernapok szervezésével, a helyi gazdaság kisebb szereplőit, például egyéni vállalkozókat pályázati információkkal, irodai szolgáltatásokkal, e-ügyintézés segítségével (pl. vállalkozóvá válás ügyfélkapun keresztül, adóbevallás benyújtása) tudja támogatni a helyi könyvtár. Az intézmény helyet biztosíthat különböző szakmai napoknak, konferenciáknak, meetupoknak, továbbá a helyi művészeknek, alkotóknak bemutatkozási lehetőséget biztosíthat. Minden helyi szereplőnek a digitális gazdasághoz való kapcsolódását digitáliskompetencia-fejlesztéssel segítheti. Jó lehetőség van a könyvtárban az innovációk támogatására.

Okos életvitel, életkörülmények

A könyvtár számos területen már most is hozzájárul az emberek életvitelének jobbá tételéhez, azonban jelentős potenciál van még benne. Fontos a jelen technológiákban való naprakészség, illetve a helyi szereplőkkel való szoros együttműködés.

Helyet adhat programoknak, és új szolgáltatásokat dolgozhat ki, amelyek segítenek az egészség és biztonság megőrzésében, a kikapcsolódás segítségével. Helyszíneln szolgálhat ismeretterjesztő előadásoknak, általános ismertetőknél, amelyek az egyre népszerűbb okoseszközöket (pl. okosórák, pulzusz mérők, lépésszámlálók) és applikációkat mutatják be, hogy ezáltal is hozzájáruljon az egészség megőrzéséhez. Az okoseszközök használatában segítséget nyújthat, tanácsadást biztosíthat. Ehhez megfelelő partnerek a helyi forgalmazók: cégek, boltok, szakértők.

Fontos terület a digitáliskompetencia-fejlesztés, hiszen mindenféle okoseszköz használatához szükség van a tanulásra. Ebben a könyvtár nagy szerepet vállalhat. Ajánlhat mobilalkalmazásokat is, amelyek segítik az életvitelt.

A minőségi lakhatásban is tud segíteni az állampolgároknak a könyvtár, információs pontként működve. Megoszthat információkat okosotthonok létrehozásához, helyi pályázati felhívások elérhetőségeit teheti közzé.

A szabadidő eltöltéséhez kapcsolódva a turisztikai szektorral lenne érdemes együttműködni, akár közös mobilalkalmazást létrehozni, amely megkönnyíti a kulturális programokhoz való hozzáférést, például a rendezvényekre való jegyvásárlást. A turisztikai látóvalókhoz a könyvtár tudja a legjobb helyismereti, helytörténelmi információkat hozzákapcsolni, így az együttműködés gyümölcsöző lehet. Érdemes felhasználni a már digitalizált anyagokat, amelyek jó alapokat adnak az internetes szolgáltatások kialakításához.

Okos emberek

Az okos városokban érvényesülni tudó lakosság formálásában a könyvtárak jelentős szerepet vállalhatnak magukra. Ennek megfelelően számos ötlet született a csoportban arról, hogyan lehetne megfelelni ennek a feladatnak. Az egyik legkézenfekvőbb lehetőség a tájékoztatás és az edukáció. Az okos eszközök használatának oktatása, az álhírek elleni felvilágosító munka, az okos városokról

szóló információ és digitális tartalmak közzététele, az e-learning vagy blended learning alkalmazása jelentős segítséget nyújthat az okos városi élethez szükséges készségek megszerzéséhez. A helyi vállalkozások támogatására is számos mód nyílik. Segítséget nyújthat a könyvtár a vállalkozásindításban, helyet biztosíthat a startupok számára, de akár inkubációs lehetőséget is nyújthat könyvtári innovációk elősegítésére. A helyismereti gyűjtemények sokoldalú felhasználása szintén kiaknázható lehetőség. Többek között tananyagokhoz, wikipédiához, kiállításokhoz nyújthat forrást. A kis- és középvállalkozások számára hely és irodai szolgáltatások biztosítása, valamint a pályázatokban történő segítségnyújtás is felvállalható. A könyvtár a megfelelő okos eszköz használatával olyan biztonságos térérré válhat, ahol a gyerekek a szülők számára a korábbinál megnyugtatóbb módon tölthetik el a szabadidejüket.

Összegzés

Bízunk benne, hogy a továbbképzési napon elhangzott előadások és a workshop eredményei inspirációt adnak a könyvtárosoknak a tervezéshez, új szolgáltatások megvalósításához, vagy a meglévők újrapozicionálásához. Úgy gondoljuk, hogy a könyvtáraknak érdemes a helyi sajátosságok, a célközönség és a partnerek igényei mentén kiválasztani azokat a területeket, amelyekkel el tudnak indulni az okos városokhoz való kapcsolódáshoz.

A cikkben látható fényképeket Karasz Lajos készítette. A cikk végén lévő ábrát Békésiné Bognár Noémi Erika szerkesztette. Az ábra alapjának forrása: freepik.com.

A workshop eredményeinek összefoglalása

Villám Judit

A „Könyvtár, ami összeköt” ösztöndíjprogram utóbbi három éve

A Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke által létrehozott Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése című ösztöndíjprogram 2011-ben indult, és azóta minden évben meghirdették, általában nyolc határon túli és két magyarországi könyvtáros tölthetett egyidejűleg egy-egy hónapot az Országgyűlési Könyvtárban. Egy évekig tartó hagyományt elevenítünk fel most, amikor az utóbbi három évről beszámolót írunk, hiszen 2016-ig minden évben jelent meg interjú a résztvevőkkel vagy tudósítás a programról a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros lapjain.

A népszerű nevén „Könyvtár, ami összeköt” program fő célkitűzése, hogy támogassa a Kárpát-medencében a fiatal magyar könyvtárosok határokon átívelő szakmai tevékenységét, segítsen olyan személyi hálózat kialakításában, amely alkalmas különböző könyvtárszakmai kérdések gyors és hatékony megoldására, továbbá hozzájáruljon az anyanyelvi kultúra megőrzéséhez. Fontos cél az egy hónap alatt a tapasztalatcsere és az együttműködések kialakítása, valamint az anyországi és a határon túli könyvtári rendszer megismerése.

A program szakmai háttérét és intézményes kereteit az Országgyűlési Könyvtár biztosítja. A rendkívül színes program során az ösztöndíjasok minden évben betekintést nyernek az Országgyűlés munkájába, hivatalának működésébe. Megismerkednek különféle könyvtárakkal, látogatást tesznek különböző típusú közgyűjteményekben. Konferenciákon vesznek részt, szakmai előadásokat hallgatnak, és a magyar könyvtárügy legfontosabb szervezeteinek elnökei is fogadják őket. 2015 óta az ösztöndíjat elnyert könyvtárosok mellett budapesti könyvtárak

által delegált kollégák is részt vehetnek a programsorozaton. Ők a munkahelyük javaslatára ezt az intenzív továbbképzést nyújtó egy hónapos programsorozatot az ösztöndíjasokkal együtt töltik.

A program tartalma folyamatosan formálódik, módosul, ugyanis az ösztöndíjasok lezárásként készített beszámolóikban véleményezik és javaslatokat tesznek, hogy min változtassunk, amit azután beépítünk a következő évi programba. A fogadó könyvtárakban is sok minden változott az elmúlt kilenc év alatt, így a régebbi résztvevők teljesen más programon vettek részt, mint az utánuk következők. 2015 óta a résztvevők száma bővült a delegáltakkal, 2017-től pedig muzeológusoknak is kiírják a pályázatot. Mindezek arra ösztönöznek bennünket, hogy az állandó elemeken kívül, mint például az elmaradhatatlan országházi séta, folyamatosan változtassunk a programon. A könyvtáros szakma országos vezetőitől is kapunk ehhez segítséget, így például 2015-től már bekapcsolódhattak a résztvevők az Országos Könyvtári Napok rendezvénysorozatába Egerben, Kecskeméten és Budapesten.

A programsorozat az utóbbi három évben is egy állandó elemmel, a szombat esti ismerkedéssel indult a Nemzeti Közszerződési Egyetem új kollégiumában – ahol az egyetem jóvoltából ösztöndíjasaink mindhárom évben elhelyezést kaptak –, majd a vasárnap délelőtti közös sétán az Orczy-kerttel, a Fűvészkerttel és az egyetem történetével ismerkedhettek meg a kollégák. Természetesen ezekben az években az ismerkedős programokhoz már a 2017-ben indult „Múzeum, határok nélkül” nyertes pályázói is csatlakoztak. Az egy hónapos ösztöndíj során több alkalommal is volt együttes programja a könyvtáros és muzeológus kollégáknak. Ilyen volt például az Országos Széchényi Könyvtárban vagy a Magyar Nemzeti Múzeumban tett látogatás, vagy a kétnapos szakmai kirándulás, amely szintén közös könyvtári és múzeumi programokkal volt tele. Nagyon fontos, hogy az azonos országból érkező, közgyűjteményben dolgozó kollégák itt Budapesten megismerkedhessenek egymással, hiszen akkor otthon is fenntarthatják a szakmai kapcsolatot.

Az első két nap a bemutatkozásé volt: az ösztöndíjasaink és a budapesti résztvevők húszperces előadásokat tartottak, melynek keretében ismertették régiójukat, könyvtárukat, munkájukat, valamint bemutatták pályázati anyagukat egymásnak és a fogadó könyvtárosoknak. Az állandó programelemhez tartozik, hogy a könyvtárosok megismerkedtek az Országgyűlési Múzeummal, a muzeológusok pedig az Országgyűlési Könyvtárral, azon belül is a Magyar Parlamenti Gyűjtemény dokumentumaival. A résztvevőket minden évben fogadták az Országgyűlés vezető tisztségviselői is.

A következő hetekben az Országgyűlés működése és az Országgyűlési Könyvtár munkájának alapos megismerése után, hét közben Budapest nagy könyvtáraiba látogattak el. A hétvégi egy- vagy kétnapos szakmai kirándulásoknál csak a helyszíneket említem. Jártak a program résztvevői Kecskeméten, Pannonhalmán,

Győrött, Szentendrén, Komáromban és Révkomáromban, Egerben, Sáropatakon, Sátoraljújhelyen, valamint Szegeden. És természetesen ezeken a településeken is meglátogatták a lehető legtöbb múzeumot és könyvtárat.

A programban többször részt vett könyvtárak: Országgyűlési Könyvtár (Budapest), Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár (Kecskemét), Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár (Eger), Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Budapest), Piarista Központi Könyvtár (Budapest), Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár (Pannonhalma), Kisfaludy Károly Könyvtár (Győr), Országos Széchényi Könyvtár (Budapest), Könyvtári Intézet – Könyvtártudományi Szakkönyvtár (Budapest), Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár (Budapest), Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (Budapest), Országos Idegennyelvű Könyvtár (Budapest), Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár (Budapest), MTA Könyvtár és Információs Központ (Budapest), ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár (Budapest), A Kúria Tóry Gusztáv Jogi Szakkönyvtára (Budapest).

Könyvtárosok és muzeológusok az Országházban (2018)

Köszönjük a fogadó könyvtáraknak, intézményeknek, hogy felejthetetlen élményekkel gazdagították a program résztvevőit!

Az ösztöndíjasok és a delegált kollégák beszámolójukban többnyire kiemelték, hogy nagyszerű könyvtáros továbbképzést kaptak, átfogóan megismerhették a magyar könyvtári rendszert: a meglátogatott nemzeti, szak-, felsőoktatási, és közkönyvtárak részletesen bemutatták működésüket, munkafolyamataikat, osztályaik tevékenységét, szolgáltatásaikat.

A program újdonsága volt, hogy több helyen könyvtárszakmai előadásokat is hallhattak, a Könyvtári Intézet pedig az utóbbi három évben félnapos továbbképzést szervezett az ösztöndíjas és delegált kollégák számára.

2018 őszén egy különleges programon vehettek részt a régi és az új „Könyvtár, ami összeköt” résztvevői, a Magyar Könyvtárosok VIII. Világtalálkozója keretében a 150 éves Országgyűlési Könyvtárat ünnepelték. A konferencia a múlt és jelen bemutatása mellett az európai kultúra és nemzeti örökség kérdéskörével is foglalkozott, több régi ösztöndíjas is előadott rajta. Életre szóló élmény volt, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban megtekinthették a Hunyadi Mátyás trónra lépésének 550. évfordulója alkalmából rendezett corvinakiállítást is.

A program a magyar könyvtárosok szakmai kiteljesedését és együttműködését szolgálta, mely minden bizonnyal új ötletek, gondolatok megvalósítására ösztönzött valamennyi résztvevőt, magyarországi és határon túli kollégát egyaránt. Szakmai kapcsolatok, jó barátságok jöttek létre a határon túli és a budapesti résztvevők, illetve a vendéglátó könyvtárak könyvtárosai között. Sokat hallhattunk a határon túli kulturális igényről és a szakmai munkáról, az ottani könyvtárak nemzetmegetartó szerepéről is. Fontos, hogy könyvtáraikat népszerűvé tegyék, és ehhez sokféle program- és rendezvényötletet gyűjthettek. Sok jó gyakorlatot láttak a különböző könyvtárakban, konkrét ötleteket leshettek el, számtalan szakmai előadásból szereztek információkat, és a tapasztalatcsere lehetősége mellett új kapcsolatokkal is gazdagodhattak. Az ösztöndíjasok hazatértük után több alkalommal írtak a felvidéki és délvidéki helyi sajtóba és különféle online felületekre az ösztöndíjprogramról, illetve az Egyházi Könyvtárosok Egyesülésének Hírlévelében is lehetett már olvasni beszámolókat az utóbbi három év programjáról, élményeiről.

Az ösztöndíjasok névsora – 2017

- Bétéri Barbara – Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Debrecen
Dávid Adél – Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Tonk Sándor Könyvtár, Kolozsvár (Erdély / Románia)
- Gáti Georgina – Beregszász Járási Központosított Könyvtárhálózat 44. sz. Oroszi Községi Fiókkönyvtár, Beregszász (Kárpátalja / Ukrajna)
- Hegyi Csilla Fruzsina – Szabó Magda Nagyközségi Könyvtár és Teleház, Szentmártonkátá
- Nagy Erika – Jedlik Ányos Községi Könyvtár, Szimő (Felvidék / Szlovákia)
- Popovics Erika – Községi Könyvtár, Zápszony (Kárpátalja / Ukrajna)
- Poráczki Judit – Gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár, Gyergyószentmiklós (Erdély / Románia)
- Tóth Béla István – Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet – Könyvtártudományi Szakkönyvtár, Budapest

Vinkó Attila – Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar könyvtára, Szabadka (Délvidék / Szerbia)

Weisz Szidónia Anna – Teleki-Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely (Erdély / Románia)

Budapesti könyvtárak által delegált résztvevők:

Gályi Tijána – Országos Idegennyelvű Könyvtár

Gujzer Zsuzsanna – BME, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

Oroszi Hanna – Országos Széchényi Könyvtár

Parti Ádám – Országgyűlési Könyvtár

Reszegi Tünde – NKE, Államtudományi és Közigazgatási Kar, Kari Könyvtár

Schumann Kornél – Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Karinthy Frigyes Könyvtár

Szabó Katalin – KSH Könyvtár

Szabó Noémi – ELTE, Természettudományi Kar, Kari Könyvtár

Tankó Beáta – MTA Könyvtár és Információs Központ

Látogatás az Országos Széchényi Könyvtárban (2017)

Az ösztöndíjasok névsora – 2018.

Bak Ágnes – Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára, Kolozsvár (Erdély / Románia)

Illyés-Gulácsi Andrea – Szatmár Megyei Múzeum könyvtára, Szatmárnémeti (Erdély / Románia)

Kolumbán Melinda – Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy (Erdély / Románia)

Nyilas Csilla – Sapientia EMTE, Marosvásárhelyi Kar, Egyetemi Könyvtár, Marosvásárhely (Erdély / Románia)

Smidt Veronika – Községi Könyvtár, Szőgyén (Felvidék / Szlovákia)

Tóth Andrea – Párkányi Városi Könyvtár, Párkány (Felvidék / Szlovákia)

Ficze Tímea – Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar könyvtára, Újvidék (Délvidék / Szerbia)

Molnár István – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Apáczai Csere János Könyvtár, Beregszász (Kárpátalja / Ukrajna)

Bús Péter János – Országos Idegennyelvű Könyvtár, Budapest

Takács Eszter Judit – Forum Hungaricum Nonprofit Kft., Budapest

Az utolsó fotó az Országgyűlési Könyvtárban (2018)

Budapesti könyvtárak által delegált résztvevők:

Rovács Barna – KSH Könyvtár

Hatnyi Pál László – NKE, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Kari Könyvtár

Simon Bernadett és Tampu Krisztián (megosztva) – Országos Széchényi Könyvtár

Szabó Károly – Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

Zágoni-Bogsch Gergely – Országgyűlési Könyvtár

Az ösztöndíjasok névsora – 2019.

Derzsy Márk – KSH Könyvtár, Budapest

Diószegi Orsolya-Enikő – Kájoni János Megyei Könyvtár, Csíkszereda (Erdély / Románia)

Hegedűs Henriett – Forum Hungaricum Nonprofit Kft., Budapest

Jablonovszki Judit – Sapiientia EMTE, Marosvásárhelyi Kar, Egyetemi Könyvtár Marosvásárhely (Erdély / Románia)

Jaczkovics Brigitta – Ungvári Római Katolikus Plébánia Könyvtára, Ungvár (Kárpátalja / Ukrajna)

Kraszulyák Orsolya – Újvidéki Apáczai Diákotthon könyvtára, Újvidék (Délvidék / Szerbia)

Szabó Enikő – Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy (Erdély / Románia)

Szászgáspár Imola Andrea – Maros Megyei Könyvtár, Marosvásárhely (Erdély / Románia)

Szentannai Katalin – Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár, Székelyudvarhely (Erdély / Románia)

Szőllősi Mónika – Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola könyvtára, Bodrogszerdahely, (Felvidék / Szlovákia)

A győri „pötyös könyvtárban”

(Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér, Kisfaludy Károly Könyvtár, 2019)

Budapesti könyvtárak által delegált résztvevők:

Bálint Dániel – Országgyűlési Könyvtár

Hevesi Daniella Edda – NKE, Egyetemi Központi Könyvtár

Orosz Adrienn – Országos Idegennyelvű Könyvtár

Tóth János Márk – KSH Könyvtár

Wallner Andor – Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Kőbányai Könyvtár

Zsidi Bernát – MTA Könyvtár és Információs Központ

*

Az ösztöndíjasok és a budapesti delegált résztvevők minden évben írásban összegzik a Budapesten töltött hetek szakmai tapasztalatait. Ezeket teljes terjedelmükben nem tudjuk közölni, de az ösztöndíjasok egyéni beszámolóinak egy-egy érdekes részlete nagyon tanulságos, és összességében visszaadja a program során szerzett élményt, benyomást, tapasztalatot; mindazt, amiért mindenképp érdemes a szervezésbe és a lebonyolításba fektetett munkát elvégezni.

2017

Az ösztöndíj időtartama alatt számos élménnyel és információval gazdagodtam. A kis közösség, amely itt kialakult a program során megismerkedett a hazai könyvtárak egy igen széles palettájával. Szinte minden területbe betekintést nyertünk, hiszen megyei, városi, egyházi, szak- és még fiókkönyvtárak működését is megnézhattuk. Az együtt töltött idő alatt a szakmai problémákat is meg tudtuk beszélni, megoszthattuk pozitív és negatív tapasztalatainkat. A rengeteg hely és a különböző gyakorlatok remek inspirációkat adhatnak a további munka során, nem beszélve arról, hogy az eddigi hivatalos aláírások már nem csak egy ismeretlen arcot takarnak. A kialakult kapcsolatok véleményem szerint a jövőben is megmaradnak mind a könyvtárosokkal, mind a muzeológus kollégákkal. Remélem, hogy a későbbiekben is lesz lehetősége a fiatal könyvtárosoknak az egymással való megismerkedésre és ezáltal a szakmai fejlődésre is. (Bétéri Barbara)

Gyorsan elrepültek a napok, hetek. Annyi mindent láttunk, tapasztaltunk és tanultunk az egy hónap alatt, hogy lehetetlen lenne mindent mondatba foglalni vagy akár egy legmeghatározóbb élményt kiemelni. Mára már csapattá kovácsolódott a tíz ösztöndíjas és kilenc delegált budapesti kolléga. A tapasztalatcsere a programok után is folytatódott. Községi fiókkönyvtáros kollégáink elhivatottsága, energiája mindenképpen irigylésre méltó. Sok hasznos ötletet gyűjtöttem össze a könyvtárakban, amelyeket igyekezni fogok beültetni a mindennapi munkámba. Ugyanakkor leghasznosabbnak a kétnapi munkavégzést tartottam, ahol igazán elmélyülhettünk az általunk érdekelt munkaterületek részleteibe. Az itt megszerzett tudást mindenképpen hasznosítani fogom. (Dávid Adél)

A pályázat megnyerésétől fogva tudatosult bennem, hogy az itt töltött egy hónap alatt tanulni akarok. Érdeklődéssel figyeltem azokat a nagy könyvtárakat, melyekben óriási összehangolás kell: a munkatársak egymáshoz való viszonyától kezdve a könyvek és periodikák feldolgozásán át az olvasó kiszolgálásáig. Bete-

kintést nyerhettem nagy múltú könyvtárak kulisszatitkaiba, és olyan technikákkal ismerkedtem meg, melyekről otthon még nem is hallottam. Értem ezalatt a restaurátori műhely munkáját, a digitalizálás folyamatát is többek között.

(Gáti Georgina)

Előzetes várakozásaim beigazolódtak, nagyon tartalmas és hasznos programokkal teli négy hét áll mögöttem és a többi ösztöndíjas, valamint delegált tagokból álló, mára már összekovácsolódott csapat mögött. Az elmúlt hónap rengeteg élménnyel szolgált, talán legmeghatározóbbat nem is tudnék kiemelni. Sok elhivatott, újtó, naprakész könyvtáros kollégát ismerhettem meg. Lehetőség nyílt betekinteni az adott könyvtár mindennapi működésébe, például a kecskeméti megyei könyvtárban, ahol bekapcsolódhattunk az Országos Könyvtári Napok rendezvényeibe, valamint az egyik fiókkönyvtárában könyvtári órán való részvételre is sor kerülhetett. A budapesti Terézvárosi Gyermekkönyvtárban eltöltött nap, a fiókkönyvtár-vezető lelkesedése és rendezvényeik, gyakorlataik megismerése, valamint a Selye János Egyetem könyvtárának fiatalos csapata, egyedi, humoros plakátjai és tájékoztatói sok ötletet és inspirációt nyújtottak. (Hegy Csilla)

A négy hét nagyon gyorsan eltelt. Az első kicsit dőcögve bár, de az utána következők szinte elrohantak, és arra döbbsentem rá, hogy a programnak hamarosan a végéhez érteztünk. Sok szép élménnyel gazdagodtam, ami számomra felülmúlta a várakozásaimat, hogy láthattam néhányat az ősnymtatványok közül eredeti formájukban, kódexeket és olyan értékes könyveket, amelyek nem mindennapos kincsek. Lenyűgözött az a sok, hatalmas, gyönyörű épületekben lévő könyvtár, amelyeket láthattam, és örvendeztem, amikor lehetőségem nyílt egy hasonló kis könyvtár munkásságának és nehézségeinek megismerésére, mint amilyenben én is dolgozom. Rengeteg ötletet kaptam, amit igyekszem majd megvalósítani én magam is, mert megmutatták, hogyan lehetséges olyan kis könyvtárat sikeresen működtetni, amely nem a város központjában és pompájában élvezzi az olvasók látogatását, hanem egy kis mellékutcácskában szervezi a szebbnél szebb programokat. (Nagy Erika)

Minden program nagyon szuper és változatos volt. Mindegyiket nagyon élveztem, a lépcsők megmászásától a száraz tényekig bezárólag. A könyvtári programok közül a szakmai tapasztalatszerzést emelném ki, amit az FSZEK Terézvárosi Gyermekkönyvtárban szereztem. Kaszás Veronika könyvtárvezető által betekintést nyertem gyönyörű, kreatív, meghitt, családias hangulatú (és még sorolhatnám) könyvtárába. Itt én is szívesen lennék gyerek. Minden egyes programjával, tetteivel a gyermekek jólétét, tudását igyekszik jobbá tenni. Egy olyan közösség mozgatórugója, ami biztos pontot nyújt számukra és számomra is. (Popovics Erika)

A napokban arról beszélgettünk a többiekkel, hogy milyen kevés annak az esélye, hogy még valaha ebben a formában találkozunk. Mind haza megyünk, visszük az emlékeinket, de lesz egy biztos pont, ahol tudjuk, hogy megtaláljuk azokat az embereket, akikkel egy hónapot együtt töltöttünk messze az otthonunktól. Ez a biztos pont a „Könyvtár, ami összeköt” Facebook-oldala. Minden egyes tagja ennek a csoportnak egy kicsit több, ezek az emberek különlegesebbek, mint más, mert van bennünk valami közös, az, hogy mind megtapasztaltuk milyen ezen a programon részt venni. (Poráczki Judit)

Óriási közösségformáló ereje van a programnak, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy már az első nap közösséggé kovácsolódtunk és ez folyamatosan kitartott, egészen a negyedik hét végéig, s reméljük talán azon is túl. Mindemellett olyan átfogó kép alakult ki bennünk a magyarországi könyvtárak helyzetéről, amit aligha pótolhatna néhány egyetemi kurzus. Ha rajtam múlna, a felsőoktatási könyvtáros képzésbe is beillesztenék egy ehhez hasonló programot, ugyanis a személyes tapasztalatok, az élmények elmélyíthetők, és jócskán kiegészíthetők a könyvekből megszerzett tudást. (Tóth Béla István)

Legmeghatározóbb szakmai élményeim azok voltak, amikor Fodor Péter, a budapesti Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója és Ramháb Mária, a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár megyei könyvtárigazgatója a könyvtárunk bemutatása során világosan és egyértelműen elmagyarázták, hogy egy intézmény megfelelő működéséhez mi minden szükségeltetik. Ritkán lát az ember ennyire tapasztalt, céltudatos és lelkes vezetői személyiségeket, akik a könyvtárosi szakma szükségességét és szépségét kiemelve erősítik meg a fiatal könyvtárosok szakmai „hitvallását”. (Vinkó Attila)

A konkrét tudás szintjén pedig ugyancsak rengeteget fejlődhattunk, számomra a leghasznosabb az volt, hogy olyan adatbázisokról hallhattam, amelyeket eddig nem ismertem, viszont a munkám elvégzéséhez, az olvasók, kutatók tájékoztatásához nagyon hatékonyak lesznek. Ilyen például az iskolai értesítőkre vonatkozó bibliográfiák, az MTA REAL repozitóriuma, az UNITAS vagy az ISTC. Továbbá, hogy a katalogizáláshoz új ismereteket szerezhettem, és ötleteket meríthettem, hogy a látottakból mit lehetne otthon is alkalmazni. (Weisz Szidónia)

2018

A programfelelős „triumvirátus” (nem csak férfikról van szó!) lenyűgözött hozzáállásával, szolgálatkészségével, pontosságával, figyelmességével. Három egymástól teljesen különböző típusú ember összefogása a közös cél érdekében igazán példamutató értékű. Kellő diplomáciával, odaadással, lelkiismerettel, komolysággal, de jó humorral végezték a felvállalt, vagy rájuk bízott feladatot értünk. Az összekovácsolódtott, az együttműködés nehézségein túljutott munkaközösség jól bejárattott rendszerben szorgoskodott. (Bak Ágnes)

A programban számomra a legmeghatározóbb élmény volt, hogy szakmai kapcsolatokat köthettem, azt gondolom, hogy ezek a kollegiális kapcsolatok a jövőben is nagyon jól fognak működni. Új embereket ismerhettem meg, ez a program nélkül nem valósulhatott volna meg. A szervezett programok közül a legjobban a könyvtárlátogatások tetszettek, az, hogy megismerhettük, hogy milyen struktúra szerint épülnek fel ezek az intézmények. Történelemszerűen még a könyvtárpételek története, az épületbejárások is lenyűgöztek. (Bús Péter)

Mindannyian más közegből, más típusú könyvtárból és többnyire más országból érkeztünk, ahol más a rendszer, különböznek a helyi törvények. Nagyon sok szép intézményt, könyvtárat látogattunk meg az elmúlt egy hónapban, minden információt kincsként raktározok el, és ha mindent nem is hasznosíthatunk munkánk révén, a megszerzett információ és tudás hatalmas értéket jelent. Hatalmas öröm és élmény volt számomra látni és megtapasztalni, hogy mennyi hivatástudattal rendelkező könyvtáros dolgozik közöttünk és ez a tapasztalat csak még inkább megerősít abban, hogy érdemes és kiváltság ebben a szakmában dolgozni, könyvtárosnak lenni. (Illyés-Gulácsi Andrea)

Azt hiszem, hogy az volt az ösztöndíjprogram legfőbb célja, hogy minél jobban megismerjük egymást, illetve hogy erős kapocs alakuljon ki közöttünk. Magyarok vagyunk, de mégis mindenki egy kicsit más is, és mi ezt nagyon élveztük. Mindenki hozott valamit magával a saját országából. Például egy dolog megnevezését többféleképpen hallani igen mókás tud lenni. Minket, résztvevőket, már biztosan összeköt egy kapocs, és rajtunk keresztül a munkánkat, munkahelyünket is. (Ficze Tímea)

Nagyon sokat kaptam, amit nem lehet mutatókban mérni, de a sok ötlet, gondolat, amit minden nap összeszedtem, talán nem is tudatosul, de mikor használnom kell, biztos vagyok benne, hogy rögtön fog aktivizálódni, s akkor fog tudatosulni, hogy az ötlet honnan is jött. Most hirtelen csak kapkodjuk a fejünket, a sok jó ötlet lenyűgöz, kis lámpákat kapcsol fel bennünk, de majd minden leülepszik, megtalálják lassan a helyüket, beépül gondolkodásunkba, s majd kivirágzik. (Kolumbán Melinda)

Az itt eltöltött négy hét alatt rengeteg új élmény, csodás dolog történt velem, így meghatározni mi volt az, ami legmeghatározóbb igen nehéz feladat. Számomra talán az a legmeghatározóbb, amit több helyen is elmondtak mint a könyvtár jövője. Az, hogy a könyvtár át kell alakuljon, és hogyan kell átalakuljon. Emellett nagyon meghatározó volt látnom a technikai vívmányokat, melyeket a könyvtár szolgálatára terveztek, vagy éppen használnak fel. Sosem fogom ezt a programot elfelejteni, és nem csak azért, mert tanultunk, vagy mert bejártuk a nevezetességeket, amiket sorolhatnék, de magukban mit sem érnének. Sokkal inkább azért lesz számomra felejthetetlen a program, mert nem csak barátokat szereztem,

de bebizonyosodott, hogy a könyvtár mint olyan, nem csak intézményként tud közösséget szervezni, hanem intézményeket átívelve is képes egymástól teljesen különböző gondolkodásmódú, több száz kilométerre élő emberekből is egy egységes egészet, egy közösséget kovácsolni, függetlenül nemtől, kortól, vallási nézetektől, és minden egyébtől. (Molnár István)

A programot teljes egészében egy nagyszerű dolognak tartom, úgy gondolom egy tartalmas, információdús program volt, amelyben mindenki megtalálhatta saját maga számára a hozzá szóló részeket, illetve választ kapott a benne felmerülő kérdésekre. Személy szerint azok a programok fogtak meg leginkább, amelyek gyakorlati részt is tartalmaztak, vagyis az intézmény, könyvtár körbevezetés alatt történő bemutatás, előadás, és az interaktív előadás... (Nyilas Csilla)

Hatalmas élmény volt az eltelt négy hét. Eleve kiváltságosnak érzem magam azért, hogy községi könyvtárosként, egy körülbelül kétezer-négyszáz lelket számláló településről, határon túli magyarként lehetőségem adódott részt venni ezen ösztöndíjprogramban, melynek során:

- gazdagabb lettem húsz ember barátságával, akik a program rendszeres résztvevői voltak;
- tapasztalat- és információcserére (kölcsonös ismeretátadás és -szerzés) tettem szert;
- betekintést nyerhettem az anyaországi és a határon túli magyar könyvtárak rendszerébe;
- hogy kapcsolatokat, közösséget és barátságot építhettem nemcsak a szakma területén;
- megismerhettem különféle (szak)könyvtárak működését;
- rengeteg inspiratív ötletet, követendő mintát és példát szívhattam magamba;
- jó volt látni, hogy bár különböző könyvtártípusból érkeztünk, mégis van bennünk valami közös, ez pedig a könyvek és az olvasók szeretete, melyet egyetemes kultúránk tart össze. (Smidt Veronika)

Az ösztöndíjprogram kezdetén elhangzó előadások is izgalmasak voltak, és számos újdonságot tartalmaztak. Az ösztöndíjasoktól nyolc határon túli intézmény ismertetése hangzott el a kisebb községi könyvtártól kezdve a felsőoktatási könyvtárakig. A határon túli gyűjtemények tevékenységéről, mindennapjairól szóló diskurzus igazi kuriózum a hazai könyvtáros szakmán belül, hiszen ezen információk a magyarországi konferenciákon, szakmai napokon nem hangzanak el, illetve csak elvétve. (Takács Eszter Judit)

Számomra ez a program egy életre szóló tapasztalat és inspiráció volt, mely évekig elősegíti munkámat. Az egri, kecskeméti, győri könyvtárlátogatások alatt rá kellett jönnöm arra, hogy a klasszikus könyvtármodell már nem működik. A könyvtárnak közösségi térré kell átalakulnia, ahol az elsődleges mindig az ol-

vasó és annak igényei. Nagyobb mértékben kell nyitni a rendezvények felé. Több előadást, előadásorozatot, kurzust beengedni a könyvtár tereibe, melyre igény és kereslet van. Nagyon fontos a közösségi tér kialakítása és az, hogy a könyvtáros szakmailag felkészült legyen. Nagyobb mértékben kell nyitni a közösségi oldalak felé. (Tóth Andrea)

2019

A program számomra leginkább azért volt fontos, mert a meglátogatott intézmények munkáját megismerve számos olyan jó gyakorlatot és ötletet láttam, amelyet haza tudok vinni a saját könyvtáramba. [...] A főváros és az ország különböző közgyűjteményeinek közelebbről való megismerése segített abban is, hogy jobban el tudjam helyezni a saját könyvtáramat a hazai könyvtári rendszeren belül. A vidéki „kirándulásaink” során még nyilvánvalóbbá vált számomra, hogy a hazai közgyűjtemények előtt álló egyik legégetőbb kihívás állományuk digitalizálása és elektronikus úton való hozzáférhetővé tétele. Ennek kapcsán is számos izgalmas példát láthattunk arra vonatkozóan, hogy milyen módokon próbálnak eleget tenni ennek a feladatnak a megismert könyvtárak. (Derzsy Márk)

Summa summarum, örülök, hogy részese lehettem a Könyvtár, ami összeköt nevű egy hónapos programnak, sokat gazdagodtam, nemcsak tudás szempontjából, hanem valóban olyan ablakok nyíltak ki, amelyek eddig tulajdonképpen nem is voltak jelen. Örülök annak is, hogy új könyvtáros kollégákat ismerhettem meg, és hogy barátságok alakultak ki az együtt eltöltött idő folyamán. Köszönöm! (Diószegi Orsolya)

A program során különböző könyvtári kultúrákból érkező, eltérő szakmai háttérrel rendelkező kollégák szerveződünk valódi közösséggé olyan speciális környezetben, melyre a program nyújtotta lehetőség nélkül, ebben a formában nem lett volna esélyünk. A magyar könyvtárügyet környező és hozzá kapcsolódó, de eltérő könyvtári rutint ismerhettük meg, annak közvetlen tapasztalótól, ezáltal alakítva saját képünket a mindenkor hazai szakmai életet illetően is. (Hegedűs Henriett)

A program egyik nagy előnye, hogy betekintést nyerhetünk Magyarország legfontosabb könyvtárainak munkamenetébe, illetve a csoporttársaink könyvtárait is megismerhetjük. Ez az egyik legbecsülendőbb a programban, hogy lehetőségünk van egymás munkakörét megismerni, illetve megismerjük az adott országban rejlő lehetőségeket, kultúráját. (Kraszulyák Orsolya)

A második hétvégét Sárospatakon töltöttük, itt találkoztunk korábbi ösztöndíjasokkal Kárpátaljáról. Érdekes volt hallani, hogy számukra mit jelentett részt venni ebben a programban, és közben világossá vált számomra, hogy ennek az ösztöndíjnak mindenki számára más a hozadéka, másért jó, másért fontos. Ne-

kem leginkább az emberi kapcsolatokért, azért, hogy szakmában dolgozó lelkes és fantasztikus embereket ismerhettem meg. Ugyanakkor megismerhettem a magyar szaknyelvet is. (Jablonovszki Judit)

Az eltelt négy hétben számos könyvtárat látogattunk meg Budapesten és vidéki városokban egyaránt, ezáltal rengeteg hasznos ötlettel lettünk gazdagabbak. Ha ki kellene emelnem ezekből párat, akkor biztosan az Országgyűlési Könyvtárral kezdeném, ahol a profizmus és a szakmaiság mellett azzal is szembesültem, hogy az a legszerencsésebb, ha a „könyvtárosság” elsősorban hivatástudattal párosul, hiszen akkor minden elénk gördülő feladatot könnyebben oldhatunk meg. (Jaczkovics Brigitta)

Azok a könyvtárséták nyerték el a leginkább a tetszésemet, ahol válaszokat kaptam arra a kérdésemre, hogy miként, milyen módokon lehet egy – talán nem is ezzel a szándékkal épült – teret igazi közösségi terré alakítani. [...] Örömmel töltött el, hogy csak úgy belecsöppenhettem egy könyvtár egy átlagos(an zsúfolt) napjába, ahol azt figyelhettem meg alaposan, ahogyan minden a maga megszokott medrében folyik. Okosan, szinte önerőből kitalált közösségi helyszín benyomását keltette ez a könyvtár bennem, számos olyan elemmel, kreatív megoldással, amely testre szabva, otthon is hasznunkra válhat. Illetve szerettem volna az itt dolgozó könyvtáros kollégák ragyogó energiájából legalább egy kis batyura válót elcsenni. (Szabó Enikő)

Az ösztöndíj során lehetőség nyílt rengeteg raktárhelyiséget, olvasótermet, be rendezéseket, reklámanyagot megtekinteni, ami számomra mind nagyon hasznos lehet a jövőbeli munkámban. Alkalmunk nyílt az egymás közötti tapasztalatcserére is, innen is értékes információkat raktározva el. (Szászgáspár Imola)

Nem utolsósorban, ezen a pályázaton részt venni, azért is jó, hogy az ember kilépjön a komfortzónájából, felrázza magát, cselekvésre készítse, mert a hétköznapiakban hajlamosak vagyunk beszürkülni és ellustulni. Szeretném, ha minden kolleganőm eljönne és részt venne egy ilyen programban. Biztos vagyok benne, hogy hasznos lenne számukra is, és jobban, szorosabban tudnánk a jövőben együtt dolgozni. (Szentannai Katalin)

Gyakorlati képzés volt, ahol könyvtárakat látogattunk meg. Egyediségről és hatékonyságról tanúskodtak. Az ösztöndíjprogram széleskörűen és változatosan dolgoztatta meg a részt vevő könyvtári közösséget, mely napról napra teljesítette és érdeklődéssel, elhivatottsággal fogadta a könyvtárakban folyó munka világát. Kérdéseinkkel bátran fordulhattunk az Országgyűlési Könyvtár dolgozói felé, mindenre választ kaptunk. (Szöllősi Mónika)

A cikkben látható képeket az Országgyűlési Könyvtár munkatársai készítették.

Tószegi Zsuzsanna

Kutatási lehetőségek az Arcanum online adatbázisaiban, a magyar nyelvű digitalizált kulturális örökség forrásaiban

Mi kell a sikerhez? Jó ötlet és helyzetfelismerés, bátorság, céltudatosság, kitartás, szakértelem – és nem utolsósorban – egy jó név. Mit jelent az *arcanum*? – az internetes kereső szerint: *csodaszër, rejtély, az alkímisták bűvös szere*. Nézzük meg az *Arcanum Kézírókönyvtárban* Finály Henrik latin szótárát – ott ez olvasható: az *arcanus* melléknév magyarázata: *elzárt, titkos, rejtett* – az *arcanum* főnév jelentése: *titok*.¹

Harminc évvel ezelőtt, amikor a világ minimum 90%-a legfőljebb hallomásból ismerte a számítástechnikát, amikor Magyarországon nagyon kevesek napi munkaeszköze volt a számítógép, rendkívüli előrelátás és önbizalom kellett ahhoz, hogy egy frissen alakuló betéti társaságnak az *Arcanum* nevet adják. Három évtized múltán azonban – az újságíróktól a történészekig, a könyvtárosoktól a családfakutatókig, akik (e sorok írójához hasonlóan) naponta kutatnak az adatbázisokban – sok tízezer ember számára az Arcanum neve a *rátalálás, a felfedezés titkos csodaszerét* jelenti.

Az utóbbi években az Arcanum neve – így, kiegészítő elemek nélkül – fogalomává vált azok körében, akik a magyar kulturális örökség írott részét szeretnék mind jobban és mind nagyobb arányban megismerni, és akik arra vágnak, hogy a könyvtárak és levéltárak mélyén *elzárt* dokumentumok többé ne legyenek (elrejtve a nagy nyilvánosság elől).

1990-ben a betéti társaság alapítói között ott volt *Biszak Sándor*, aki harminc éve áll annak a vállalkozásnak az élén, amely az utóbbi években a közgyűjteményi állományok digitalizálása terén piacvezetővé, az online térben pedig Magyaror-

szág legnagyobb tartalomszolgáltatójává vált. Míg korábban a cég történetéről és első korszakáról, az optikai lemezes kiadásról a *TMT* hasábjain már írtunk², a *βK* olvasóinak most az *Arcanum Adatbázis Kft.* tartalomszolgáltatása révén az interneten elérhető adatbázisokat mutatjuk be.

Digitalizálás, metaadatok, keresési lehetőségek

Az 1990-es években a digitalizálás begépeléssel, korrektúrával zajlott, ezt váltotta föl az úgynevezett tömeges digitalizálási eljárás, melynek során a nyomtatott szövegdalakat nagyteljesítményű szkennerekkel olvassák be. A szkennert által készített képfájlból a karakterfelismerő program (OCR) automatikusan állítja elő a számítógéppel olvasható szöveget. A végeredmény a webes szolgáltatásra kiválóan alkalmas, képdalból és szövegfájlból álló kétrétegű PDF.

A szöveges visszakeresés során figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a nyomtatott forrásanyagok olvashatósága eltérő: vannak jó betűképet adó, kontrasztos szövegek, és ezek ellentéte: a megsárgult papíron, szabad szemmel is nehezen olvasható textusok. Ez utóbbiak automatikus karakterfelismertetése viszonylag sok hibát eredményez – erre a keresés során tekintettel kell lenni.

Az Arcanum tartalomszolgáltatásának használhatóságát a dokumentumok metaadatait tartalmazó könyvjelzők biztosítják. Bármelyik adatbázisban zajlik a keresés, a találatok megjelenítésekor minden esetben láthatóvá válnak a metaadatok, amelyek a letöltéskor egyszerűsített formában beíródnak a letöltött fájl nevébe.

A metaadatok képzése:

- valamennyi időszaki kiadvány esetén megjelenik a kiadvány címe, a megjelenés éve, a részegység – és ha van, az évfolyam – számozási adata;
- egyes (főleg tudományos) folyóiratok, évkönyvek esetén az előzőleg felsorolt adatok mellett közlik az adott közlemény szerzőjét és címét;
- a könyveknél a cím, a szerző, a kiadás helye, a megjelenés éve szerepel.

A könyvjelzők elsődlegesen nem intellektuális munkával, hanem automatikusan készülnek; ebből ritkán ugyan, de adódhatnak hibák. A metaadatok felhasználásakor az adatokat mindenképpen ellenőrizni kell.

A rendszer automatikusan képi a letöltéskor keletkező PDF-fájl adatait. A felsorolt metaadatokból keletkezik a fájlnev, amely időszaki kiadvány esetén tartalmazza a kiadvány egyszerűsített címét, megjelenési adatait és az oldalszám(ka)t – ez utóbbiak azonban nem a nyomtatott forrás lapszámát, hanem a folyamatosan szkennelt oldalszámokat jelölik. Monográfia esetén néhány azonosító adat kerül a fájlnevbe.

Az Arcanum magyar és angol nyelven elérhető adatbázisaiban a keresés alapelvei azonosak: a metaadatok kereshetők, és a textállományokban működik a szabad szöveges keresés. Az egyes adatbázisokban azonban a keresőkérdés szintaktikája eltérő: van (pl. Kézikönyvtár, Szaktárs), ahol csak alapértelmezett ke-

resésre van lehetőség, amelynek szempontjai: szöveg, dátum, *AND*, *OR*, *NOT* operátorok, *, !, ? karakterhelyettesítők, szomszédossági keresés. Több adatbázisban (pl.: ADT, Hungaricana) számos ismérv alapján van mód összetett keresésre. Az egyes szolgáltatások ismertetésénél – terjedelmi okokból csak röviden – szólnunk a keresési, illetve a letöltési lehetőségekről.

Az Arcanum által szolgáltatott online adatbázisok

Magyar nyelvterületen jelenleg a legjelentősebb tartalomszolgáltató az Arcanum. Az adatbázisok elérhetőségét az *Amazon-felhőszolgáltatás* biztosítja, melynek professzionális színvonala a rendelkezésre állás magas fokában és a rendkívül gyors válaszidőkből egyaránt megnyilvánul. Az alább röviden bemutatott adatbázisok összesen mintegy 70 millió oldalt tartalmaznak, és 120 terabájtot meghaladó szerverkapacitást kötnek le.

Arcanum Digitális Tudománytár (ADT)

Az ország legnagyobb digitális könyvtárának tekinthető adatbázis a tudományos folyóiratok, a napi sajtó és sok más kiadvány lelőhelye, amely gazdag tartalmánál fogva a tájékozódás, a tudományos és a családfakutatás megkerülhetetlen eszközévé vált. Az ADT állományának gerincét a digitalizált időszaki kiadványok alkotják, de jó néhány monográfia és könyvsorozat is elérhető az adatbázisban. Nemcsak régi, de jó néhány kurrens folyóirat is megtalálható a lassan ezerhez közelítő címek között. A periodikumok esetében a digitalizálás teljességre törekvő, de sajnos, a könyvtári állományok sok esetben hiányosak, így az ADT-ben is egyre gyarapodik a hiánylista.³

Az ADT-ben rendkívül bonyolult keresőkérdéseket lehet megfogalmazni: a relevancia növelése érdekében az alapértelmezett keresés mellett számos halmazműveletre és többféle szűkítő használatára van mód. Kereshetünk konkrét szövegre/névre vagy időre/időintervallumra. A teljes szövegű keresésben sokféle lehetőség kínálkozik, amelyeket terjedelmi okokból nincs mód részletezni. Aki élni kíván a szofisztikált keresési lehetőségekkel, annak segítségére van egy videófelvétel, illetve egy útmutató.⁴ Megkereshetjük például a legkorábbi, 1820 előtt megjelent műveket. 2019 végén *Molnár János* Nagyszombatban, 1760-ban kiadott *Régi jeles épületek* című könyve volt a legrégebbi kiadvány az ADT adatbázisban.

A szöveges keresés esetén fontos tudni, hogy alapértelmezésben a keresőrendszer nem tesz különbséget az egyes ékezetes alakok között. Ez a megoldás sokkal teljesebb találati halmazt eredményez, amelynek az ára viszont az időnkénti redundancia. Mivel az ékezetek használatára vonatkozó szabályok az elmúlt századok során sokszor és sokat változtak, ezért a magyar nyelvű szövegekben ez a megoldás célravezető. Akinek azonban csak egy adott írásmód szerinti találatokra van szüksége, annak módjában áll az összetett keresésben a „Teljes szöveg

(pontos)” mezőbe írni a keresett kifejezést, hogy csak a megfelelő ékezetes alakot kapja meg találatul. Például a híres testvérpár, *Petzyál József* és *Ottó* eredetileg *Petzyál* formában írta a családnevét, de a magyarok előszeretettel írják ékezettel. Érdeemes megnézni a kétféle névforma keresése során előállt találati halmazokat!

További fontos adalék, hogy a keresőprogram az adott kifejezés ragozott alakjait is megtalálja – feltéve, ha nem a pontos szövegre való keresés funkciót kapcsoljuk be. Hasznos opció: a találati listákat átrendezhetjük az alapértelmezés szerinti relevanciáról a dátum szerintre.

Az ADTPlus adatbázisban – amelybe 2020 első napjaiban töltik föl a 25 milliomodik oldalt – a keresés ingyenes, a letöltés viszont térítéses szolgáltatás. A közfinanszírozott *Elektronikus Információs szolgáltatás (EISZ)* programhoz csatlakozó intézmények a saját tagságuk (például a beiratkozott könyvtárhasználók) részére lehetővé teszik a letöltést, de csak helyben. Kivételes kedvezményezett az EISZ-előfizető felsőoktatási intézmények eduID azonosítóval rendelkező egyetemi polgárai – ők saját gépükről, akár otthonról is élhetnek a letöltési lehetőséggel.

Arcanum Kézikönyvtár

Az 1990-es évek elejétől kezdve az Arcanum nagy erővel szállt be a magyar nyelvű nyomtatott művek digitalizálásába és közzétételébe. Az adathordozók akkor – főként az online elérés szűkös lehetőségei miatt – optikai lemezek (CD-ROM-ok, majd DVD-k) voltak. Amikor a hazai internetes penetráció elért egy bizonyos szintet, kézenfekvőnek látszott, hogy a korábban digitalizált műveket online módon is elérhetővé tegyék.

Az Arcanum 2018-ban úgy döntött, hogy az addig egyedi hordozókon kiadott műveket korlátlanul hozzáférhetővé teszi az online térben: ebből a gyűjteményből alakult ki az Arcanum Kézikönyvtár.⁵ Az adatbázisban megtalálható művek túlnyomó többsége közkinccs (lejárt a szerzői jogi védelem időtartama), de vannak kivételek, mint például a szerzői jogi védelem alatt álló, újabb keletű bibliafordítások vagy a *Száz Magyar Falu* sorozat. Ez utóbbi esetén egyes kötetek nem hozzáférhetőek, mert a jogtulajdonos nem adott engedélyt a közlésre.

A kézikönyvtár a következő fejezetekre tagolódik:

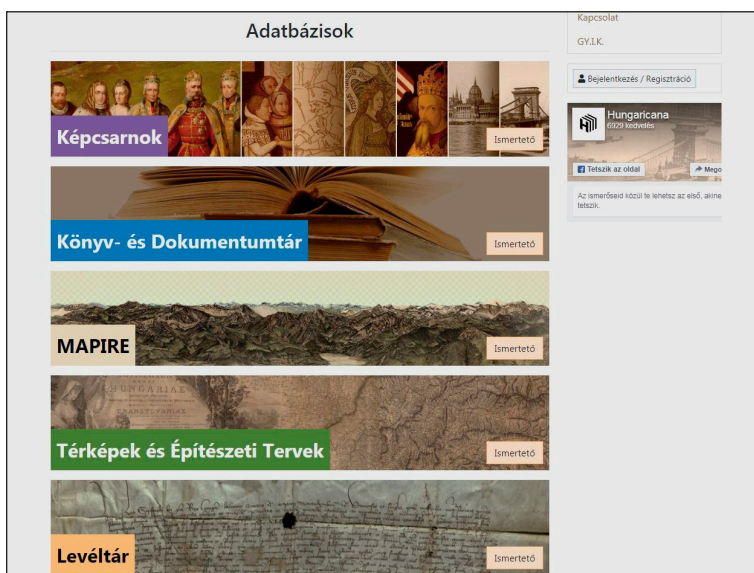
- **szépirodalom** – e fejezetbe az ötven költő összes versét tartalmazó *Verstár* tartozik;
- **lexikonok** – itt a *Pallas nagy lexikonától* a *Bibliai nevek és fogalmak lexikonán* és *Fényes Elek Magyarország geográfiai szótárán* át *Szinyey József Magyar írók élete és munkái* című művéig számos alapvető lexikon és szótár érhető el;
- **szöveggyűjtemények** – *Jókai Mór*, *Mikszáth Kálmán*, *Krúdy Gyula* összes művei, *Ady Endre* összes prózai művei és a *Nyugat* 1908-1941 közötti évfolyamai mellett magyarul és angolul olvashatjuk *Shakespeare* összes műveit;

- a **helységnévtárak** fejezet a Magyarország katonai felmérése során összegyűjtött helységneveket, A magyar igazgatástörténeti helységnév lexikont stb. tartalmazza;
- a **Biblia** gyűjtőnév alatt a különböző magyar nyelvű katolikus és református bibliafordítások mellett néhány idegen nyelvű bibliát találunk;
- a **fontos alapművek** alá soroltak sok-sok nélkülözhetetlen forrásművet – közülük néhány cím: *Deák Ferenc* és *Kossuth Lajos* munkái, *Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai*, *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*, *Erdély története*, *Nagy Iván: Magyarország családai*, *Malonyai Dezső: A magyar nép művészete*, *Petrik Géza: Magyar könyvészet 1712–1920*.

A képernyőn megjelenő, strukturált lista elemeire kattintva az adott kötet hívható be HTML-formátumban. Az adatbázisban teljes szövegű keresésre van mód.

A Hungaricana

A *Hungaricana*⁶ rendszer célja szabadon hozzáférhető módon közzétenni a *Nemzeti Kulturális Alap (NKA)* által támogatott közgyűteményi digitalizálás eredményeit. A mintegy 200 intézmény együttműködésével gyarapodó adatbázis 2014 óta érhető el. A portálon hazai és határon túli magyar múzeumok, levéltárak, könyvtárak által kiadott műveket, illetve a gyűjteményük digitalizált dokumentumait lehet keresni, megtekinteni. A rendszer megrendelője és üzemeltetője az *Országgyűlési Könyvtár*, a levéltári területen a munkálatokat *Budapest Főváros Levéltára* (BFL) koordinálja.

A Hungaricana nyitólapja – részlet

Néhány szóban nehéz összefoglalni a rendkívül gazdag tartalmat, amely a nyomtatott szövegek mellett számottevő mennyiségű levéltári iratot, képi, térképi, hangzó dokumentumot, térbeli objektumot is tartalmaz.

A Hungaricana rendszerében a következő öt, együttesen és önállóan is kereshető adatbázis működik, hozzájuk kapcsolódik a Budapest időgép, illetve a MAPIRE:

- Könyv- és Dokumentumtár
- Képcsarnok
- Térképek és Építészeti Tervek
- Levéltár
- Zenetudományi Intézet Hangarchívum

Könyv- és Dokumentumtár

Az állomány fontos részét alkotják a múzeumok, levéltárak saját kiadványai: évkönyvek, tudományos sorozatok stb. Jelentős hányadot képeznek a közgyűjteményekben őrzött muzeális kiadványok, illetve helyi sajtótermékek, iskolai értesítők, egyházi kiadványok digitalizált változatai. Az adatbázisban jó néhány intézmény olyan dokumentumokat is a nagyközönség rendelkezésére bocsát, amelyek digitalizálását nem az NKA finanszírozta.

Az összetett keresés során valamivel kevesebb szempontot lehet érvényesíteni, mint az ADT-ben, de itt is van mód számos szűkítővel növelni a relevanciát.

Képcsarnok

Az adatbázis célja, hogy a legjelentősebb vizuális gyűjtemények állományát ingyenesen tegye hozzáférhetővé, kereshetővé. A Képcsarnok 2019 végén 26 intézmény – köztük több határon túli múzeum – közel 500 ezer képi dokumentumát adja közre. Megtalálható itt a *Fortepan* több mint 100 ezer fotót és az *FSZEK Budapest Gyűjtemény* 18 ezer képet tartalmazó állománya, a BFL fővárosi fotói – köztük *Klász György* több mint 2000 felvétele –, továbbá a nemzeti könyvtár és hat múzeum képeslapgyűjteményei, melyek közül kiemelkedik a több mint 240 ezer képeslapot közlétező *Zempléni Múzeum* anyaga. Igen értékes az *ELTE Egyetemi Könyvtár* 8 ezer tételből álló grafikai gyűjteménye, és számos különlegességet rejt a múzeumi műtárgyak sokasága – ez utóbbiak egy része gigapixel felbontásban digitalizálva.

Az Képcsarnokban a háromdimenziós (3D) tárgyfotózás eredményei is láthatók. A gyűjtemények menüből például a *Balatoni Múzeumot* kikeresve, a böngészés funkcióból egy tárgyat kiválasztva, majd a segédablakban a kör alakú nyíl ikonra kattintva a tárgyak térben forgatva tekinthetők meg.⁷

A Képcsarnokban mód van az összes gyűjtemény közös keresésére, illetve az egyes gyűjteményekben való böngészésre.

Egy oldal az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár grafikai gyűjteményéből

Térképek és Építészeti Tervek

A legnagyobb hazai térképtárak anyagát felölelő adatbázis tartalma:

- a BFL és a *Magyar Nemzeti Levéltár* (MNL) összes térképe közül csak néhány, nem digitalizálható dokumentum hiányzik;
- az *Országos Széchényi Könyvtár* valamennyi kéziratos térképe;
- a *Hadtörténeli Intézet* gyűjteményéből a leginkább kutatott egységek, az *Osztrák-Magyar Monarchia* területét ábrázoló térképek, valamint az I. világháború hadszíntéri térképei.

A 100 ezernél is több térképszelvény többsége kéziratos, a legrégebbi anyagok a XVII. század végéről származnak.

Az építészeti tervek közül kiemelkedik a BFL több mint 40 ezres állománya, amelyhez az MNL állományából jó néhány neves építész hagyatéka csatlakozik. A tervek egy része digitálisan is hozzáférhető.

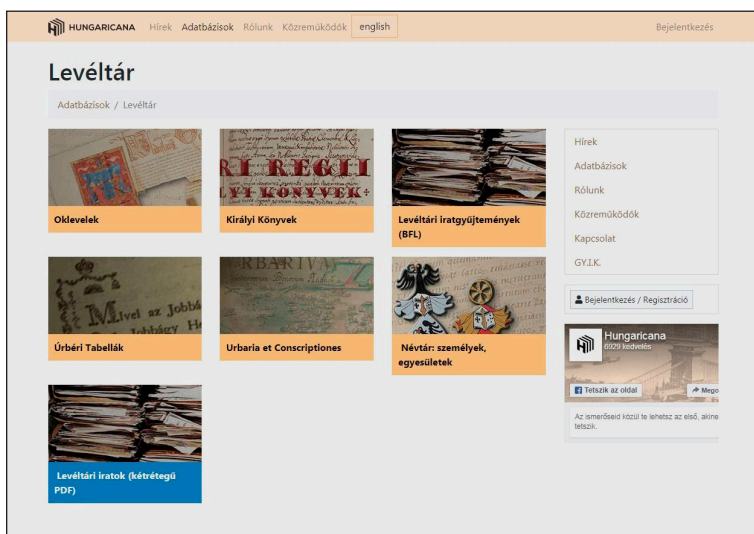
Az adatbázisokban egyszerű és összetett keresésre, valamint szűkítők alkalmazására van lehetőség.

Levéltár

Ezen az oldalon mintegy 600 ezer oldalnyi, egyébként nehezen hozzáférhető levéltári kiadvány, továbbá több mint 1,5 millió levéltári irat olvasható, köztük a Mohács előtti középkori oklevelek, a királyi kancellárián a XVI-XIX. században vezetett Királyi Könyvek, urbáriumok, vármegyei jegyzőkönyvek mellett Budapest Székesfőváros közgyűlési jegyzőkönyvei 1873-tól 1949-ig, a világháborús fogolytörzskönyvek, a különféle közjegyzői, árvaszéki és peres iratok stb. Az adatbázisba integrálták a korábbi *Magyar Levéltári Portál* anyagát. A felbecsülhetetlen értékű dokumentumok közül csak önkényesen lehet bármit kiemelni; választásunk a gyűjtemény legkorábbi eredeti darabjára, Kálmán király 1109. évi

oklevelére esett, amely megőrizte I. (Szent) István király egyetlen hiteles, görög nyelven íródott oklevelének szövegét.

Az egyes állományrészekben eltérő elvek szerint lehet keresni.

A Hungaricana Levéltár nyitólapja

Zenetudományi Intézet Hangarchívum

Az elmúlt évszázad szinte valamennyi népzenei vonatkozású gyűjtését felölelő MTA BTK Zenetudományi Intézet Hangarchívum a magyar népzene- és néptánc kutatás segédleteként jött létre, és mintegy 20 ezer órányi hangfelvételt őriz. Az archívumban a gyűjtőre, adatközlőre, a településre, a dallam kezdősorára kereshetünk.

Külön kell szólni azokról az alkalmazásokról, amelyek a Hungaricana portálon elérhető adatbázisokban tárolt, konkrét helyhez köthető elemeket – építészeti terveket, telekkönyvi adatokat, közjegyzői iratokat, képeslapokat, a hangarchívum dallamgyűjtési helyeit – térképen teszi ábrázolhatóvá.

Budapest Időgép

A Hungaricana portál térképi reprezentációja, amelynek segítségével a térhez és időhöz kötött adatokat el lehet helyezni a különböző korokból származó, azonos léptékű, georeferált interaktív térképeken. A csúszka segítségével a különböző rétegeket egymásra lehet vetíteni. A rétegek lehetővé teszik az átlépést a különböző időmetszetek között, így könnyen meg lehet keresni korabeli helyszíneket, nyomon lehet követni a főváros átalakulását.

Az időgép alkotórészei, az 1837 és 1937 között készült négy térkép, az ingatlanokhoz kapcsolódó iratok és az 1944-ben készült légifelvételek önállóan és

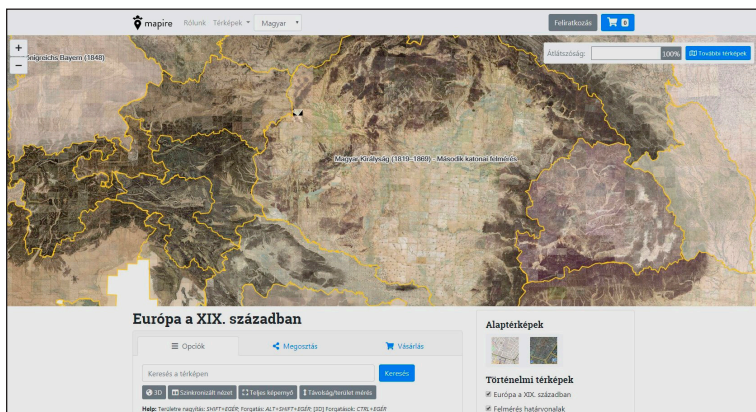
együttesen is kereshetők. Az 1956-os forradalom és szabadságharc áldozatainak térinformatikai adatbázisa jelenleg önálló alkalmazásként működik.

MAPIRE

Világszerte a legnagyobb figyelem a MAPIRE⁸ adatbázisra irányul: nem véletlenül ez az innováció az Arcanum egyik legnagyobb sikere, amely iránt már az USA-ból is érdeklődnek. A MAPIRE mozaikszó a kezdeti tartalomra, a *Maps of Habsburg Empire* címre utal. Az azóta jelentősen kibővült rendszer mára a világ legnagyobb online történelmi térképgyűjteményévé vált.

A nemzetközi (osztrák-magyar-horvát) és interdiszciplináris összefogás (ELTE Geofizikai és Űrtudományi Tanszék, Földmérési és Távérzékelési Intézet) eredményeként létrejött MAPIRE lényegében önálló rendszer, de a Hungaricana oldaláról is elérhető, ugyanis a többi adatbázis a térképen elhelyezhető adatok bemutatására a MAPIRE térképeit használja.

A georeferált térképek a *Google Maps* technológiájára támaszkodnak, így képek különféle rétegek mutatására, az átlátszóság beállítására és a távolságmérésre.

A MAPIRE nyitólapja

A Szaktárs (Szakkíadók Társulása)

A portál célja a kezdeményezéshez csatlakozott magyar szakkönyvkiadók által kiadott művek közös felületen való összegyűjtése és egységes, kereshető formában való elérhetővé tétele. 2019 decemberében a következő tíz kiadó sok ezer könyve található meg az oldalon: *Akadémiai Kiadó, Attraktor Kiadó, Balassi Kiadó, Gondolat Kiadó, L'Harmattan Kiadó, Kortárs Kiadó, Kronosz Kiadó, Mentor Könyvek Kiadó, Napvilág Kiadó, Osiris Kiadó, Szaktudás Kiadó Ház.*

Az adatbázisban gyakorlatilag kizárólag szerzői jogi védelem alatt álló kiadványokat lehet elérni. A művek szabadon kereshetők, a tartalmak hozzáféréséhez azonban intézményi előfizetés szükséges. A szolgáltatást megrendelő felsőoktatási intézmények oktatói és hallgatói számára az eduID azonosítóval otthoni hoz-

záférést is biztosítanak.⁹ A letöltés általában nem megengedett, de erről minden esetben az adott kiadó dönt.

A keresés itt egy mezőben, a fent ismertetett alapértelmezett módon zajlik, szűrőként a kiadók nevét lehet bekapcsolni.

Matricula

Az *arcanum.hu* honlapon érhető el a *Matricula* nevű, angol-német nyelvű adatbázis. Az osztrák katolikus egyház teljes anyakönyvi anyagát tartalmazó gyűjtemény az utóbbi időkben jelentős mennyiségű németországi adattal bővült. A mintegy 15 millió oldalt magába foglaló adatbázis ingyenesen kereshető.¹⁰

Látogatottság, előfizetők, rezponzív technológia

A fentiek meggyőzően igazolják, hogy az Arcanum úgy a digitalizálás, mint a hozzáférhetővé tétel terén hatalmas eredményeket tudhat magáénak. A kép nem lenne teljes, ha nem szólnánk a szolgáltatások igénybevételéről, népszerűségéről.

Biszak Sándor közlése alapján a legtöbben a Kézikönyvtár állományát használják, naponta átlag 40 ezren. A Hungaricana minden nap hozzávetőleg 8 ezer, a MAPIRE 7 ezer, az ADT 5 ezer látogatót fogad – hétköznapokon kicsit többet, hétvégén és ünnepnapokon kicsit kevesebbet. A felhasználók mintegy 90%-a magyarországi számítógépről lép be valamelyik adatbázisba. Az eddigi csúcstartó a MAPIRE: amikor egy időben írtak Olaszországban és Lengyelországban a rendszerről, a látogatók száma napi 100 ezerre ugrott föl. Az ADT iránt kiugró érdeklődés mutatkozik a nyílt napokon: ilyenkor naponta 25-30 ezren keresnek az adatbázisban.¹¹

A szolgáltató figyeli, mennyi időt töltenek a felhasználók a rendszerben. Az eloszlás a néhány másodperces visszafordulásoktól a több órán át zajló kutatásokig meglehetősen egyenetlen; az átlageredmény 10 perc. A legtöbben személynévre, illetve helynévre keresnek, ami jól mutatja, hogy az adatbázisok a mostanában rendkívül népszerű családtörténeti kutatások számára nélkülözhetetlen forrást jelentenek.

Az előzőekben már esett szó az EISZ-hez csatlakozott mintegy 250 intézményről; további 70, EISZ-en kívüli intézmény, illetve közel 4,5 ezer egyéni megrendelő fizet elő a szolgáltatásokra.

Az utóbbi években az interneten a mobilkészülékek használata óriási mértékben növekszik, ezért egyre több tartalomszolgáltató áll át az asztali és a mobil eszközökön egyaránt működő rezponzív technológiára. Ezt a jelentős fejlesztést 4-5 éve az Arcanum is végrehajtotta, kifogástalan eredménnyel. Érdeemes keresni például a Hungaricana oldalán, és onnan továbblépni az ADT adatbázisban azonnal felkínált találatokra. A válaszidő egyszerűen lenyűgöző; így nem csoda, hogy a felhasználók 30-40%-a mobil eszközről keres az adatbázisokban.

The screenshot shows the Hungaricana website interface. At the top, the URL is gallery.hungaricana.hu/hu/. Below the logo, there is a navigation bar with 'Képcsarnok' and a breadcrumb trail 'Kezdőlap / Találatok döring háza'. A search bar contains the text 'döring háza' and a search button labeled 'Kereső eszközök'. Below the search bar is a large image of a historical building, the Döringhaus in Pest, with a caption in German: 'Döringhaus, Pesten in Betsi útszében. Das Döringische Haus in Pesth. in der Wiener-Gasse. 37. 182.'.

A Döring-ház okostelefonon

The screenshot shows the Arcanum website interface. The URL is arcanum.hu/hu/online-kia. The main heading is 'Találatok ("Zrínyi utca" Pest)'. Below it, there is a search bar with the text '"Zrínyi utca" Pest' and a search button. The results show 9 hits. The first result is titled '1. III. A HÍRES SZALMALÁNG' and describes Mikszáth's work 'REGÉNYEK ÉS NAGYOBB ELBESZÉLÉSEK (1-23. kötet) • ÚJ ZRÍNYIÁSZ • 1898 (10. kötet) • ELSŐ RÉSZ'. The text includes a quote: '[...] whigek vannak és toryk itt Pesten pedig csak Sartoryk [...] hatást Az Buda Ez itt Pest Jézus Mária ki építette ezt [...] alakult fővárosi bizottságnak hogy a Zrínyi utcán kellett volna keresztülvezetni a menetet [...] Kristóf két figyelemre méltó nevezetessége Pestnek tehát éppen olyan specialitás mint [...]'. The second result is titled '2. Dévaványa' and describes a map of Hungary: 'Magyarország kataszteri térképei • Békés megye'. The text includes a quote: '[...] Hegyesbor kt ek a Jászkunsághoz Pest budai kormánykerületben átszatalva az 1876 [...] Zrínyi utca [...]']'.

Kézikönyvtár – találati lista okostelefonon

Hintón vagy gyalog mehett Kossuth Lajos az 1848-as nemzetgyűlésre?

A *library.hungaricana.hu* adatbázisban böngészni is lehet. Az Országgyűlési Könyvtár állományát nézegetve feltűnt egy érdekes dokumentum: *Az 1848. július 2-ára összegyűlt nemzeti gyűlés képviselőinek szálláskönyve. A képviselőház tagjainak név és lakjegyzéke*, melynek 19. oldalán az áll, hogy *Kossuth Lajos* pest-belvárosi képviselő Lipótvárosban lakik, címe: „nádor-utca, Döringház 242.” Tehát Kossuth a *Döring-ház*beli lakásából indult az első nemzetgyűlésre, amelyet a *Pollack Mihály* által tervezett, 1832-ben épült *Redoute* épületében tartottak.

A „Döringház” (máshol: Döring-ház) néhány helyen az ADT-ben is előfordul, például Kossuth egyik, a feleségének küldött levele címzésében. Olvassunk bele a levélbe! „Bajom semmi. A nép leírhatatlan lelkesedéssel fogad. Légy nyugodt. Szerelmem veled angyalom. Csókollak magadat s kedves gyermekeimet ezerszer. Komárom október 19 este. Lajosod”¹²

HUNGARICANA Hírek Adatbázisok Rólunk Kapcsolat english Bejelentkezés

Képcsarnok Ismertető Gyűjtemények Térkép Sajtóalbum

Kezdőlap / Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár - Budapest Gyűjtemény / A Pesti Redoute ahol az 1848. évi országgyűlést ta...

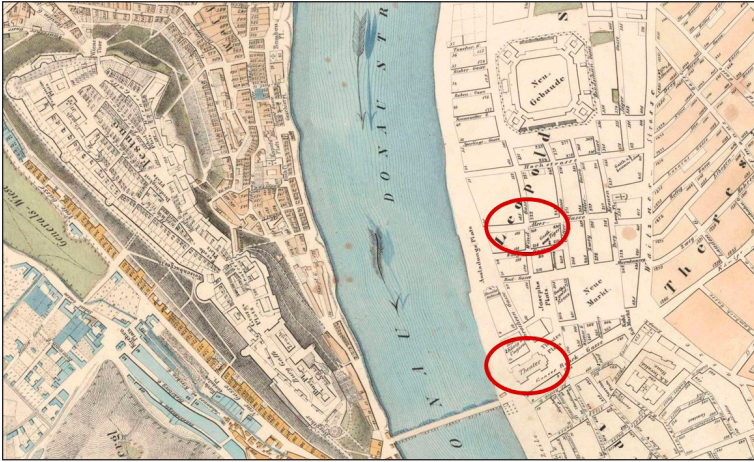
A Pesti Redoute ahol az 1848. évi országgyűlést tartották [Grafika]

Képcsarnok – a régi Redoute¹³

A lakásról további információt találhatunk az ADT-ben: Kossuth családja a Nádor és a Zrínyi utcák sarkán álló, az *Ullmann-ház*szal majdnem összeépült Döring-házba költözött.¹⁴ A MAPIRE korabeli térképén meg lehet keresni Kossuth lakását, és nem messze tőle a nemzetgyűlésnek helyet adó Redoute épületét, ahol Kossuth híres beszéde elhangzott. Az első Redoute-ot – sokak véleménye szerint a Kossuth felszólalása miatti bosszúból – az osztrákok 1849-ben rommá lőtték. 1837-ből egy kiváló térkép látható a MAPIRE adatbázisban, amelyen a Döring-házat és a sajtóban gyakran Theater néven emlegetett Redoute-ot könnyen be lehet azonosítani.

A Kossuth család 1849-ben is a Döring-házban lakott; erről *Gracza György* ír az 1849. június 5-éről szóló tudósításában: „Vörössel jegyezzétek meg ezt a napot a kalendáriumban, mint a legnagyobb ünnepet. Minden polgár öltözzék ünnepelőbe, mert egyike ez a legcsodálatosabb napoknak, amit megéltünk. [...] *Kossuth vonult be ünnepélyesen ezen a napon az egész magyar kormány nyal Pestre.*” A kormányzót és családját a pályaúdvartól a Döring-házbeli lakásáig „tömérdek ember” követte, este pedig a *Nemzeti Színház* díszelőadása után, hazáig kísérve a kormányzót, a zene- és énekkar az utcán éjfélig ünnepelt.¹⁵

A volt Döring-ház ma is áll. A Nádor utca 12. és a Zrínyi utca 6. szám alatti gyönyörű sarokházban most a tervezőjéről elnevezett *Hild József Általános Iskola* működik. Tovább keresve a *Pesti Napló* 1853. augusztus 3-ai számából kiderül,

MAPIRE – a térképen bejelölve Kossuth lakása és a Redoute (Theater) épülete

hogy 1850-től ugyanebben az épületben működött *Szőnyi magán finőveldeje*. Ha pedig a pesti Belváros számos épületének kiváló tervezőjéről, Hild Józsefről szeretnénk többet megtudni, egyhamar rátalálunk a *Vasárnapi Ujság* 1861. évi 16. számára, amely egy hosszabb írást szentel Hild „teremtő szellemének” és az általa tervezett pompás épületeknek.

10-ik szám. A Vízvezeték évi folyam.

Vasárnapi Ujság

Pest, április 21-en 1861.

Hild József, építész.

A magyarok neműfője: bünkösi emelődés fölévő. El-
 velt a nagy Széchényi I. utján gazdáljak egyik kedves és őstér-
 gye: ennek virágosát, jődőt ohajja mindenki, a ki e szép és
 nagy hasznok (a. m. volt Pest még onnantól 20-30 évtől) soká
 vannak, kik vívmányukaj saját tapasztalásaikkal. Vannak, kik
 még vívmányukaj valóságos a Dunapost azon helyén, hol most
 pompás paloták sora gyönyörködnek a szemnek. Únak Amerikai
 új világának minden kézzel fogható városai között talánk hasznos
 a gyors munkálkodás példaképe, minót az 1825-1848 újabb alkot-
 mányos korunkban Pest városában láttunk. A nemzeti szellem
 fölfelelével, a tudomány, ipar és kereskedelem előrelé-
 gyesített járó értelmiség és va-
 gyonságok terjedésével, és
 nagyvonalú Pest mindenekelőtt
 előtér azon kikötő utunknak,
 hogy a teljesíteni világnak
 csücsök pontjára, világszaga-
 róló vívmány legyess. A köze-
 lőbb helységi szomszaga évtized
 alatt a nagyra fölévő, a
 nemzeti lét megújításával, pan-
 dákai indult minden világnak
 közeli szellem, a Pest kikötő
 munkálkodása is végzetlenül
 megállapodást tapasztaltunk,
 — most a világig derülőbb
 típus fejlődésben, itt is a régi
 munkásság és örökös világnak
 hódoló feladatai lépnek. Alas-
 sa ég, hogy e jó kegy meg is
 avatással, most, hogy el-
 lándó és sikeresen legyen!

Amilyen illő, hogy ko-
 ronkint megemlékezzünk a
 munkák kikötő tudomány és
 munkáiparjára teremtő fövá-
 ronnak éltes voltán. — Elő-
 zök sok nem volt hasznukban sere
 az építészeti: most Istennel
 munkák által napról napra meg-
 rodnak jósa építészeti. Ter-
 demmel teljessé, csak csak ve-
 rülhet áll. Építészeti mestera,
 kiknek szerződés mutatják be,
 az agg Hild József. Egy min-

Hild József egész életét építészetnek szentelte, sőt művészetben külön-
 ösen a művészetek között a legelőkelőbbnek tartotta. Hild József építészet-
 tanulmányait a bécsi akadémián végezte, sőt művészetben külön-
 ösen a művészetek között a legelőkelőbbnek tartotta. Hild József építészet-
 tanulmányait a bécsi akadémián végezte, sőt művészetben külön-
 ösen a művészetek között a legelőkelőbbnek tartotta.

HILD JÓZSEF.

A Vasárnapi Ujság cikke Hild Józsefről¹⁶

Innen hova, merre kalandozzunk? Hild József műveit nézzük meg a Hungaricana Képtárában? És ott a közel száz kép közül melyikre kattintsunk rá? Az egrí főszékesegyházra, vagy inkább a tervtárban keressük meg Hild József digitalizált tervrajzát? Netán a Szaktársban olvassuk el *Ludmann Mihály: A magyar építészet mesterei* című, 2017-ben megjelent kötetében a Hild Józsefről szóló fejezetet?

A lehetőségek száma szinte végtelen. Csak a kutató szándéka szab határt, mi mindent fedez föl a közgyűjteményekben őrzött és az Arcanum adatbázisaiban hozzáférhetővé tett kincsestárból.

Jegyzetek és irodalom

1. Finály Henrik: *A latin nyelv szótára*. Budapest, Franklin Társulat, 1884. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/LatinNyelvSzotara-a-latin-nyelv-szotara-1/1-arcanus-mn-arca-26E7/> (2019.12.26.)
2. Tószegi Zsuzsanna: *Fejezetek a magyar kulturális örökség digitalizálásának történetéből – 30 éves az ARCANUM kiadó* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 66. évf. 2019. 12. sz. 694-699. p. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/12449> (2019.12.26.)
3. Hiánylisták. <https://www.arcanum.hu/hu/adt/hianylistak/> (2019.12.26.)
4. Útmutató a kereséshez. <https://www.arcanum.hu/hu/adt/dokumentacio-a-kereseshoz/> (2019.12.26.)
5. Arcanum Kézíránytár. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/> (2019.12.26.)
6. Hungaricana. <https://hungaricana.hu> (2019.12.26.)
7. Balatoni Múzeum. <https://gallery.hungaricana.hu/hu/BalatoniMuzeum> (2019.12.26.)
8. MAPIRE. <https://mapire.eu> (2019.12.26.)
9. Szaktárs. <https://www.szaktars.hu/> (2019.12.26.)
10. Matricula Online. <http://data.matricula-online.eu/> (2019.12.26.)
11. Az Arcanum nyílt napjaival kapcsolatban több újságcikk is napvilágot látott: Arcanum Adatbázis Kft.: *Az elmúlt 250 év híreit olvashatja a kanaperól, most ingyen!* = Index.hu, 2019.09.17., https://index.hu/info/2019/09/17/az_elmult_250_ev_hireit_olvashatja_a_kanaperol_most_ingyen/ (2019.12.26.); Arcanum Adatbázis Kft.: *Milyen volt az elmúlt 100 év karácsonya?* = Index.hu, 2019.12.11., https://index.hu/info/2019/12/11/milyen_volt_az_elmult_100_ev_karacsonya/ (2019.12.26.)
12. Hegyaljai Kiss Géza: *Kossuth Lajos levelei feleségéhez*. = Magyar Szemle, 21. köt. 1934. 6. sz. 199. p.
13. Tartalomgazda: FSZEK Budapest Gyűjtemény. Forrásdokumentum: *Magyarország Verekeitől napjainkig. Magyarország történelme, földje, népe, élete, gazdasága, irodalma, művészete*. 2. kötet. Írták és szerk. gróf Andrássy Gyula [et al.]; Nagybányai vitéz Horthy Miklós előszavával. - Budapest : Franklin-Társulat, 1929. 15. p.
14. Urbán Aladár: *Agitáció és kormányválság 1848 májusában*. = Történelmi Szemle, 13. évf. 1970. 3. sz. 358. p.
15. Gracza György: *Kossuth bevonulása Pestre*. In: *Az 1848-49-iki magyar szabadságharc története*. 4. kötet. Budapest, Lampel, 1894. 856-857. p. (A mű az ADT-ben és a Kézíránytárban is elérhető.)
16. *Hild József, építész*. = Vasárnapi Ujság, 8. évf. 1861. 16. sz. 181. p.

Pogány György

Az Erdélyi Unitárius Egyház XVIII. századi története

Luther fellépése 1517-ben és az a tézise, miszerint a teológiának egyetlen forrása van, a *Biblia*, szükségszerűen maga után vonta a lutheri elgondolásokon túlmutató protestáns irányzatok megjelenését. A mind radikálisabb hittételeket valló egyházak sorában a XVI. század második felében jelent meg az antitrinitárius irányzat és egyház, amely mint következetesen monoteista, vagyis az egy Istenben hívők közössége, a XVII. századtól unitárius néven határozza meg önmagát.

Az antitrinitáriusok a *Szentháromság-bí*t hagyományos dogmáját vették racionális kritika alá. Egyrészt magát a tant utasították el azon az alapon, hogy nem szerepel a Bibliában, a III-IV. századi egyházatyák teológiai műveiben bukkant fel, és a 325-ben ülésezett nikaiai zsinat fogadta el a hittételt. Másrészt elvetették a dogmát intellektuális okokból is: úgy vélték, hogy a tételt logikailag nem lehet bizonyítani. A Szentháromság tanát elfogadó új protestáns egyházak, a lutheri és a kálvini irányzat, mivel negligálták a Biblián kívüli tekintélyeket, kétségtelenül nehezen védhető helyzetbe kerültek minden olyan dogma esetében, amely tételiesen nem szerepel a Bibliában. A Szentháromság tana a keresztény hit központja, egyik leglényegibb entitása: „...a kinyilatkoztatás alapján azt a meggyőződést jelzi, hogy Isten nem elszigetelten, magányosan létezik, hanem önmagában a szeretet személyes teljességét mint Atya, Fiú és Szentlélek éli, s mint szeretet, a Fiú megtestesülésével és a Szentlélek elküldésével közli magát a világgal.” (Christian Schütz: *A keresztény szellemiség lexikona*. Bp., Szent István Társulat, 1993. 347. p.) A dogma szerint Istenben egy természet van három személyben, és az Atya egytelényegű a Fiúval, aki nem teremtett, hanem mindörökkől fogva létezett. Az

antitrinitárius (szentháromságtagadó) teológiai tanítások már a keresztények korai időszakában megjelentek, *Arius* a III-IV. században azt hirdette, hogy az Atya és a Fiú nem egylényegű, a Fiú az Atya teremtménye. Az ókeresztény korszak nagy egyetemes zsinatai e felfogást eretnekségnek nyilvánították, de a XVI. században nonkonformista értelmiségiek, olyan személyiségek, akik sem a katolikus ellenreformációba, sem a megmerevedő protestáns egyházakba nem tudtak, nem akartak beilleszkedni, felújították ezeket a nézeteket. *Michael Servet* (Szervét Mihály) fogalmazta meg a században a Szentháromságra vonatkozó kételyeit, és őt Genfben *Kálvin* máglyára küldte, de teológiai gondolatai a század második felében főleg Európa középső és keleti részén, Lengyelországban és Erdélyben gyorsan terjedtek. Erdélyben az antitrinitárius gondolatok elfogadását elősegítette, hogy *János Zsigmond* fejedelem maga is az új vallás híve lett.

Az új egyház erdélyi alapjainak lefektetésében kiemelkedő szerepe volt *Dávid Ferenc*nek (kb. 1520-1579). A tordai országgyűlés 1568-ban kimondta a négy felekezet – katolikus, lutheránus (evangélikus), a helvét irányzat (református) és az unitárius – szabadságát. Az éppen formálódó unitárius egyházon belül azonban csakhamar különböző irányzatok jelentek meg, maga Dávid is a továbbfejlesztők közé tartozott. Felfogásában vitatta Krisztus isteni entitását, azt vallotta, hogy ember volt, igaz, az átlagemberektől lényegesen különböző ember: teljesen bűntelen és Isten számos isteni adottsággal látta el, ezért akár Istennek is tekinthető és imádat is megillesheti. Dávid Ferenc azonban tovább tépelődött ezeken az alapkérdéseken és teológiai gondolatrendszerében eljutott odáig, hogy Krisztust nem illeti meg imádat (nonadorantizmus); részben ezen tanítása miatt 1579-ben letartóztatták és fogságában Déva várában elhunyt. A kérdés kutatói között megoszlanak a vélemények arról, hogy Dávid eljutott-e a judaizmusig, vagyis a század végén Erdélyben kialakuló úgynevezett *zsidózó szektáig* és ezáltal ténylegesen szakított-e a kereszténységgel. A másként szombatosoknak – onnan van ez az elnevezés, hogy a heti ünnepnapot vasárnap helyett szombaton ülték meg – is nevezett irányzat az unitáriusok legszélsőségesebb ágából vált le, meggyőződésük szerint az Újszövetség érvénytelen, Isten törvényeit megismerni és értelmezni kizárólag az Ószövetség alapján lehet és ezzel gyakorlatilag visszatértek a zsidó felekezethez.

Az erdélyi unitáriusok helyzete már az 1570-es években, a katolikus *Báthory*ak uralma alatt nehézzé vált, jelezte ezt a Dávid Ferenc ellen indított per. Mind a katolikusok, mind az evangélikusok és a reformátusok is igyekeztek működésüket korlátozni, az unitáriusokat eretneknek tekintették. Helyzetük az önálló fejedelemség időszakában azonban még nem fordult tragikusra, erre akkor került sor, amikor Erdély is betagozódott a Habsburg-birodalomba és kibontakozott az erőszakos ellenreformáció.

Az unitárius egyház mint vallási kisebbség és két oldalról is szorongatott egyház értelemszerűen nagyon fontosnak tartotta identitásának megfogalmazását és

a múltjára vonatkozó források összegyűjtését. Ezt a nagy munkát *Kénosi Tőzsér János* (1708-1772) kezdte el. Munkássága részben a korszak jellegzetes műfajába, a historia litterariába illeszkedett: két bibliográfiai jellegű összeállítást is készített. Az egyik a *De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania*, amely a két unitárius nyomda – Kolozsvárt *Heltai Gáspár* műhelye és a gyulafehérvári officina – nyomtatványait részletesen ismertette. Munkája még ma is fontos forrása a korszak könyv- és nyomdászattörténetét kutatóknak, akárcsak a másik összeállítása, a *Bibliotheca scriptorum Transylvano-Unitariorum*. Ez utóbbi művében 52 unitárius szerző 287 művét tárgyalta és mutatta be aprólékos gondossággal. Az 1753-1754-ben befejezett két latin nyelvű munka évszázadokon keresztül kéziratban volt csak tanulmányozható, nyomtatásban 1991-ben látott napvilágot *Monok István* és *Földesi Ferenc* közreadásában Szegeden az *Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* című sorozat részeként.

Kénosi Tőzsér két bibliográfiai jellegű munkája mellett elkezdte az unitárius egyház történetének megírását is. Egyháztörténetírói munkásságával az unitárius egyházat is bekapcsolta a korszak különböző felekezeteinek múltját feltáró törekvésekbe, így a katolikus *Hevenesi Gábor* (1656-1715) és *Kaprinai István* (1714-1785), az evangélikus *Bél Mátyás* (1684-1749) és a református *Bod Péter* (1712-1769) adatgyűjtő, forrásfeltáró tevékenységébe. Kénosi Tőzsér a szisztematikus munkát az 1750-es években kezdte el, majd az 1767-ben tartott aranyosrákosi unitárius zsinat bízta meg a nagy mű elkészítésével. 1771-re elkészült a munka első tizenhat fejezetével, de betegsége meggátolta befejezésében, ezért az addig megírt anyagot átadta *Uzsoni Fosztó Istvámnak* (1729-1778), aki folytatta a megkezdett művet. Az ő halála után *Kozma Mihály* (1723-1798) vette át a befejezett részeket és azokat kiegészítette; az ő elhunytát követően pedig fiai, *Kozma János* (1761-1840) és *Kozma Gergely* (1774-1849) tollából keletkeztek az újabb pótlások és kiegészítések. Vagyis a latin nyelvű egyháztörténet nem egységes, egy szerző által írt munka, hanem többen hozták létre a ma ismert szövegtörzset. A különböző pótlásokkal, kiegészítésekkel a textus az unitárius egyház történetét a XIX. század elejéig tárgyalja. Bonyolítja a helyzetet, hogy különféle másolatok ismertek a szövegből, amelyeknek textusa és az egész mű címe is kisebb-nagyobb mértékben különbözik egymástól. Az *Erdélyi Unitárius Egyház története* (*Historiae Transylvano-Unitariae Ecclesiasticae*) első három kötetének latin szövegét *Márkos Albert* (1878-1949) kolozsvári latintanár fordította le 1942 és 1949 között.

A kéziratokat az egyház- és művelődéstörténet művelői jól ismerték, fel is használták adatait, de a szélesebb közönség számára elérhetetlen volt az anyag. Az 1990-es években teremtődtek meg a személyi és pénzügyi feltételei a hatalmas, összességében közel 4000 oldal terjedelmű kézirat megjelentetésének. Az első két kötet latin nyelven *Káldos János* gondozásában látott napvilágot a *Bibliotheca Unitariorum* című sorozatban. A két tomos nagyjából az erdélyi unitárius egyház XVI–XVII. századi történetét dolgozza fel. A szerzők forrásként felhasználták a

szóbeli közléseket, a máig kiadatlan vagy csak innen ismert városi jegyzőkönyveket, a zsinati végzéseket, a korabeli naplókat és különféle történeti műveket. Ezért e mű mindmáig nélkülözhetetlen forrása az unitárius egyházra vonatkozó kutatásoknak, és sokszor idézett kútfője a XVI–XVII. századi magyarországi könyv- és művelődéstörténetnek is. A kiadás a két legfontosabb kézirat alapján kritikai apparátussal (szövegvariánsok, textológiai jegyzetek, mutatók, előszó) kiegészítve tartalmazza a latin nyelvű szöveget. A nemzetközi érdeklődésre való tekintettel a fejezetek elején rövid angol nyelvű összefoglalás kapott helyet. A szövegeket névmutató, helységnévmutató, zsinatmutató, műmutató és térkép egészíti ki.

A kritikai jellegű edíció mellett a 2000-es évek elején megkezdődött Márkos Albert magyar fordításának kiadása is. Az első kötet 2005-ben, a második pedig 2009-ben hagyta el a nyomdát. És 2018-ban kézbe vehették az érdeklődők a harmadik kötet első tomusát, a monumentális terjedelmű kéziratot ugyanis két fizikai egységben teszik majd közzé.

A sokak által hosszú időn keresztül írt terjedelmes szöveg szerkezete nem egységes. Míg az első két kötet és a harmadik tomus első hét fejezete tematikus elrendezésű, a művet onnan folytató Kozma János áttért a kronologikus elrendezésre. A kiadás ugyan nem mondja magát kritikainak, de a közreadók a rendelkezésre álló teljes kéziratokat összevetették egymással, jelezték, ha egy-egy szövegrész vagy kiegészítés valamelyik kéziratból hiányzott. Megkísérelték az egyes manuscriptumok egymáshoz való viszonyát tisztázni, bár ez – mint *Hoffmann Gizella* írja – „olykor szinte kibogozhatatlan feladatnak tűnt”. A szerzők esetleges tévedéseit helyesbítették, a hiányos címhivatkozásokat kiegészítették, a versidézeteket azonosították.

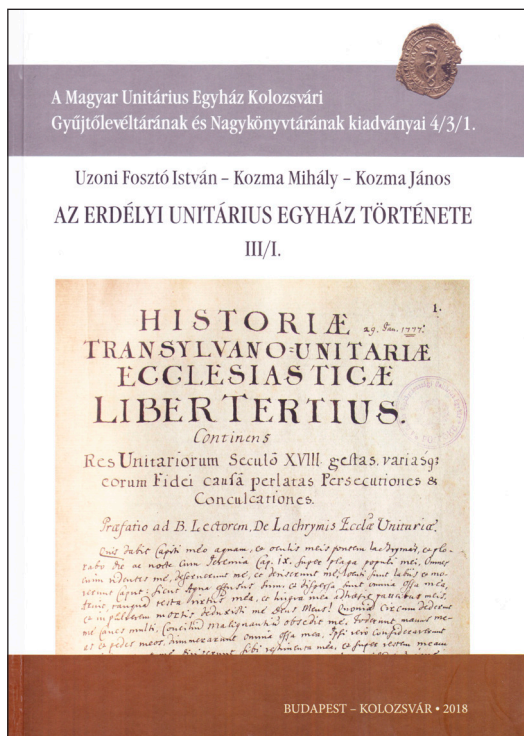
A most megjelent 3.1. kötet az unitárius egyház történetének talán legnehezebb korszakáról számol be roppant aprólékosan. A hatalom mindent elkövetett, hogy ellehetetlenítse az egyház működését, állandóak voltak az erőszakos templomfoglalások, az intézmények elvétele. A szerzők arra törekedtek, hogy a sérelmek bemutatása mellett az egyház történetét a lehető legszélesebb, akár a nemzetközi viszonyokat is érintő összefüggésrendszerbe helyezve ábrázolják. A munka külön érdeme – bár az olvasását nem könnyíti meg – a korabeli teológiai vagy egyéb művekből származó terjedelmes idézetek közlése. A kolozsvári templom 1716-os elvétele mellett részletesen tárgyalja a kiadvány a különböző kisebb gyülekezeteket ért sérelmeket, így a tordai, hévízi, káli, gálfalvi, szentháromsági és sinfalvi eklézsia sanyargatását. Behatóan ismerteti a könyv a homoródkarácsonfalvi gyülekezet katolikusok általi gyötrését, a jezsuiták ellenségeskedését. A hetedik fejezet egy fontos adattár: a kolozsvári unitárius iskola igazgatóinak, tanárainak és papjainak jegyzéke.

A hatalmas mennyiségű ténybeli információ felhasználását különféle mutatók könnyítik meg. A személy- és helynévmutató mellett a zsinatok, valamint a tárgyalta művek szerzői és címszerinti indexe egészítik ki a művet. Különböző kézira-

tokról és nyomtatványokról készült hasonmásokat, illetve a História valamennyi példányát felkutatva, ezek címlapjának faksimiléjét is közreadták a szerkesztők. *Bálint Benczédi Ferenc* püspök ajánlása, *Hoffmann Gizella* közreadói utószava és magyar, román, angol, német, olasz nyelvű rezümék foglalják keretbe a kötetet.

Az egyháztörténet ezen része nemcsak az unitárius egyház és annak története iránt mélyebben érdeklődőknek hasznos olvasmány; haszonnal forgathatják lapjait a magyar művelődéstörténet kutatói is. De talál kutatásaihoz adalékokat a könyvtártörténész is, az unitáriusok több jelentős könyvtárt hoztak létre a századok során: Kolozsvárott, Tordán és Székelykeresztúron szerveződött értékes bibliotéka. A kötetben ezekről is lehet szórványos adatokat találni.

Az Erdélyi Unitárius Egyház története / Uzoni Fosztó István, Kozma Mihály, Kozma János ; ford. Márkos Albert ; ford. egybevet., kieg. Balázs Mihály ; sajtó alá rendezte Hoffmann Gizella, Kovács Sándor, Molnár Lehel. – Kolozsvár ; Budapest : Magyar Unitárius Egyház : Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete : Országos Széchényi Könyvtár, 2018 . – XII, 1244 p. : ill. . – (A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai ; 4/3/1.)

MOLNÁR JÁNOSNAK
JESUS TÁRSASÁGA
SZERZETES PAPJÁNAK
A'
RÉGI JELES
ÉPÜLETEKRŐL
KILENTZ KÖNYVEI.

NAGY - SZOMBATBAN,

AZ AKADEMIAI BETŐKKEL
M. DCC. LX. ESZTENDŐBEN.

2019 végén Molnár János Nagyszombatban, 1760-ban kiadott Régi jeles épületek című könyve volt a legrégebbi kiadvány az ADT adatbázisban.

Kapcsolódó cikkünk a 34. oldalon kezdődik.

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K